

01336

Rariteter
EXC

(5 Y6)

Tollstopp

Subblett
Byggnads rum.

T

JEAN JAHNSSONS
SAMLING

B127/44

56

4

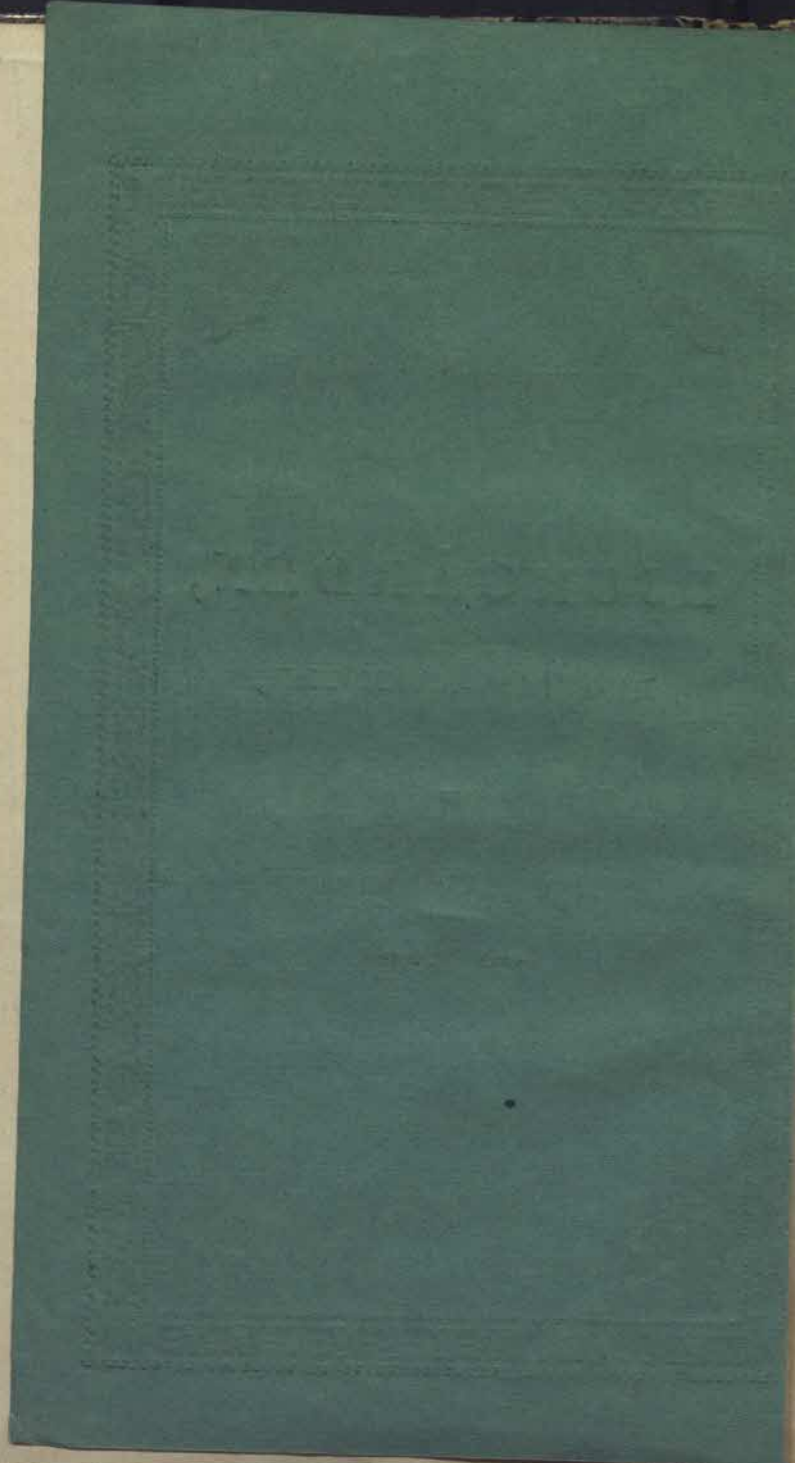
DJURGÅRDEN,

HISTORISK - STATISTISK,

AF

J. V. Collstorp.

Konst och Litografi

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

DJURGÅRDEN,

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

HISTORISK-STATISTISK,

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

AV

J. P. Collstorp.

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

En Enkelt eller Dubbeltryck eller såväl som

Kartor och Lithografer:

- 1:o En karta öfver Waldemarsön eller södra Djurgården.
- 2:o En karta öfver norra Djurgården.
- 3:o En liten karta öfver Djurgårdsstaden af år 1724.
- 4:o En dito öfver densamma af år 1736.
- 5:o En karta öfver Djurgårdsstaden, sådan den nu är.
- 6:o En plankarta öfver Rosendals slott.
- 7:o Byströms Villa.
- 8:o Kongl. Paviljongen vid Kongl. Borgen på Ladugårdsgården.
- 9:o Façad öfver Konung CARL XIV JOHANS till ämnade Slott å Kongl. Djurgården.

KONUNG: D. J. U. R. GÅRDEN

HISTORISK STATISTISK

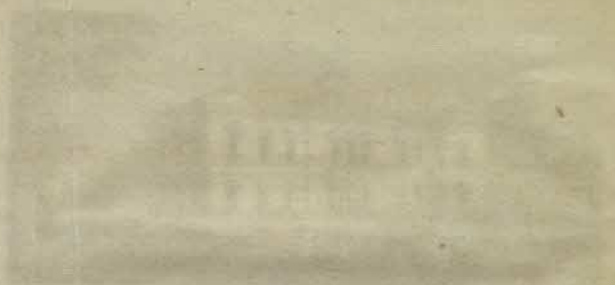
AF J. P. TOLLSTORP.

Stockholm 1844.

H. J. J. Almqvist

Skulpt. af P. M. Anderson

THE
HISTORICAL
SOCIETY

FÖRORD.

Afsigten med denna lilla afhandling var i början utgifvandet af en kort ledning under en promenad genom Djurgården; men, utom det att ett arbete af denna beskaffenhet växer oförmodadt, inträffade särskilda omständigheter, hvilka föranledde beslutet, att göra det något fullständigare. Oaktadt all uppiänktlig möda under nära ett helt års förlopp, har jag ej vunnit ändamålet, åtminstone efter egen önskan. Detaljer af mindre vigt och intresse, hvilka ökat innehållet men ej värdet och ryckt afhandlingen från sitt egentliga systemål att endast utgöra en handbok, har jag förbigått, men här finnas tilläfsventyrs bristfälligheter, hvarom jag ej kunnat erhålla tillförlitliga upplysningar för att afhjelpa dem. Då Djurgården, särdeles under de sednare åren, blifvit föremål för liflig uppmärksamhet ej allenast af Stockholms innevägnare, utan äfven af resande och till och med af utlänningar, vore en noggrann beskrifning derom önskvärd. Jag anhåller derföre vänligen hos hvar och en, som derföre intresserar sig, att meddela mig rättelser uti det jag kunnat misstaga mig, äfvensom upplysningar om det jag ej känt, och inlemnna det i konvulut, under adress till under-tecknad, uti Herr Brudins Bokhandel, hvilken benäget lofvat emottaga det. Jag skall då förvara dessa meddelanden, och hålla dem tillhanda för den, som framdeles skulle vilja utgifva en fullständigare och bättre affattad beskrifning om Djurgården, eller vid en ny upplaga af den närvarande.

Stockholm.

J. P. TOLLSTORP.

Rättelser:

- Pag. 5, 7 rad. uppfir., står: Carl XI, läs: Carl IX.
— 6: Djursborg, egentligen Inspektors-boställe.
— 13, 18 rad. nedifr., står: 1831, läs: 1731.
— 19, 35 rad. uppfir., står: 1736, läs: 1836.
— 20: Lejonslätten innehafves af Lifmedikus Ner-
man, ehuru Löjtnant Nerman är upptagen i
Taxeringslängden.
— 11—27: Arrendet är endast 3,100 R:dr.
— 33, 20 rad. uppfir., står: 1,600, läs: 16,000.
— 36, 7 rad. uppfir., står: höga, läs: höga porten.
— 39, 23 rad. uppfir., står: 1813, läs: 1823.
— 42: Oakhill såldes för 6,000 R:dr B:ko.
— 43, 14 rad. uppfir., st.: Johansson, l.: Johanson.
— 46: Smitt sålde det 1728 till Heyenberg.
— 50—51, nederst: Endast de fyra briggarne äro
nybyggde på de sista 15 åren. Öfriga skepp
äro blott reparerade. Summan 28,898 är inbe-
gripen uti upptagne 281,730 dagsverken.
— 51, 24 rad. uppfir., st.: Verlds-, l.: Bergsklippan.
— 62, 29 rad. uppfir., st.: hvarje, läs: hvarannan.
År 1839 voro 116 barn i skolan.

Hans Majestät Konung CARL XIV JOHAN hade vid Elfdalen låtit förfärdiga en ganska dyrbar kolonn af porfyr, ämnad att uppställas framför Museum, i fall denna byggnad blifvit fullbordad. Den föreställes på titelbladet vid sidan af urnorna.

Anmärkning:

Den, som beräknar kostnaden för så många Kartor och Lithografier, torde finna, att jag lemnat så lågt pris som möjligt.

Då man talar om Djurgården, förstår man merendels dermed endast ön, eller så kallade Södra Djurgården. Den var förr skild från norra landet genom ett naturligt vattendrag, der kanalen löper fram. I fordna tider, då vattnet var vida högre än nu, voro låga ställen vid stränderna deraf öfversvämmade, så att ön var mindre. Isblads-träsket var då en sjövik, som ännu efter 1690 års karta sträckte sig till Täcku-udden, och i forntiden troligen förenat sig med den stora hafsviken, så att Blockhus-udden varit en holme för sig. Första ägaren kan ej bestämmas, men man har allt skäl till den förmodan, att ön förr lydt under Djursholm, som i hedendomen var ett stort familjegods, hvars ägor intogo en stor trakt rundt omkring och sträckte sig ända till Stockholm. Köp, byten, donationer antyda ett sådant förhållande. I äldre handlingar och Kammar-Kollegii räkenskaper förekommer den under namn af Wallmunds, Wadmalls, Wallmars och Waldemars ön. Att Konung Waldemar tillbytt sig den del af ön, som kallas Waldemars udde, kan man sluta af benämningen. Redan förut voro donationer till de andliga i bruk, och det är förmoda, att denna del har varit en gåfva af Djursholms ägare, och tilläfventyrs utgjort densamma, som nu kallas Biskops-udden. Om benämningen härleder sig af Waldemars besittning eller af Wald, skog, mark kan ej med säkerhet bestämmas. Konung Magnus Ladulås tillbytte sig 1286 af Erkebiskopen Magnus Boson i Upsala 13 örtugar och 14½ penningeland af Waldemars-ön, hvilka han skänkte S:t Clara Kloster, samt ytterligare 1288, 2 örtugar, 5 penningeland, hvilka han den 19 September samma år afven donerade till förenämde Kloster. Carl Näsikonung skänkte det 2½

örtug den 20 Juni 1349. Birger Soppe och Erkebiskopen i Upsala hade länge haft en liflig tvist om $2\frac{1}{2}$ örtug land, men Birger afstod 1352 dessa $2\frac{1}{2}$ örtug till Clara Kloster, hvarmed striden slutades. Det synes som från den tiden hela Waldemars-ön tillhört Klostret; ty den 18 Mars samma år bortarrenderades den till Hebrecht Königsmark, Foghod i Stockholm, mot 15 Lisp. Korn, nu 60 tunnor, att årligen vid Mårtensmessa utbetalas, med villkor att de förbättringar han gjorde skulle efter hans död tillfalla Klostret. Den 13 Mars 1432 erhöll Höfvidsmannen i Stockholm Kröpelin arrende-kontrakt på lifstid å detta gods, mot 16 mark i penningar. Konung Christoffer innehade det 1444 på samma villkor. Genom bytesbref, dat. den 9 Januari 1452, afhändigade sig Klostret Waldemars-ön till Konung Carl Knutson, som därför gaf i vederlag 4 mark landjord, råntande en låst Korn och en mark i penningar, i Husby Schederyds socken af Lyhundra Härad i Stockholms Län.

Vid Husarviken låg en gård benämnd Husarne. Denna tillföll Klostret genom byteshandel med Nils till Djursholmen 1443. Genom donation erhöll Klostret ytterligare en stor del af Unnaröra bys ågor, belägna norr om Fiskartorpet upp emot Ålkistan. Genom dylika byten och donationer kom S:t Clara Kloster i besittning ej allenast af Waldemars-ön, utan äfven af hela området mellan Värtan och Norrmalm, förbi Roslagstullen till Ålkistan. Detta sednare området har i äldsta tider varit en ö för sig, ty vid Ålkistan var segelled, och Brunsviken var då förenad med Saltsjön vid Nybron, och tycks under Klostrets första besittning hafva varit ett träsk, hvilket åtminstone tidtals legat under vatten. Att Klostret der hade en Ladugård i fullt stånd upplyses af Rimkrönikan, der det säges, att vid Klostrets Ladugård voro öfver hundra oxar, att Konung Christian I år 1471 ville plundra den, hvilket dock förekom af Sten Sture. Detta tillkännagifver att trakten varit väl odlad då den tillföll Klostret. Denna betydliga egendom indrogs till Kronan genom Reduktionen 1527. V. Dalin omnämner,

att Djurgårds-ön då tillhörde Djursholms gård och sedermera utbyttes mot Lidingön. Detta är mindre sannolikt; ty Konung Carl Knutson bortbytte Husby mot Waldemars-ön. Som det förre var jord, tillhörande Upsala öde, så bibehöll ön samma natur och var således Kronans egendom. Djursholms ägare kunde dock ej yrka rättighet till återlämning af mera jord än den donerat, och ingalunda till den, som blifvit bortbytt. Som emellertid större delen af Waldemars-ön ursprungligen grundade sig på donationer till de andeliga, är det väl möjligt, att Djursholms ägare därför erhållit Lidingön i ersättning, som då icke lär varit annat än skogsmark.

Klostrets Ladugård, sedermera kallad den Gamla, har sannolikt varit belägen vid Laboratorium, eller åtminstone helt nära; dertill hörde Waldemars-ön, Storängen, Lindarängen och Kärret. Den så kallade nya Ladugården skall hafva blifvit inrättad efter reduktionen, och lär varit legat norr ut, i närheten af Fiskartorp. Dess ågor utgjordes af öfra delen af Storängen, Smedsängen, Nygårdsängen och Löfbohagen. Båda voro betydliga; ty utsädet till hvar och en uppgifves till 100 T_r, höafkastningen till 1,000 lass, i rätt goda år till 1,500. Waldemars-ön begagnades så godt som från Stockholms grundläggande först af dess förnämsta Embetsmän och sedan af Konungarne till jagtplats, ty för egentligt jordbruk fanns der icke utrymme. Jagt var våra äldsta förfäders förnämsta näring. Den blef sedermera deras högsta passion. Den var af olika beskaffenhet och fordrade en viss praktisk kännedom om djurens egenskaper och inre historia. Den var mödosam, stundom förenad med faror, rik på äfventyr, än vidrig, än gynnsam, alltid lockande. Hvad i början af forntiden var näringsbehof blef slutligen nöje. Den utgjorde under en längre period det rörligaste och lifligaste af deras tidsfördrif. I trakter, som bestodo af stora och vidsträckt skogar, begåfvos sig förnämna och rika personer, ännu för få århundrade sedan, på jagt med stort följe af vänner och betjening, och fortsatte den stundom flera dagar, till

och med veckor. Innan krutet uppfanns, och då man sköt med båge, fordrades större konst och skicklighet att träffa djuret i sin flykt. En rätt öfvad jägare var då i mycket anseende. De rika använde på detta nöje mycken prakt. Att hafva ställiga hästar, hundar och falkar, utgjorde föremål för en liflig täflan. Denna prakt sträckte sig äfven till klädseln, hvilken, utom det att vara beqväm, ofta var prälände och dyrbar. Mången hade kostsam rustkammare. Samma prakt användes äfven på Djurgårdar, der man underhöll djur, ej födda för klimatet. Det är således att förmoda, att äfven Waldemars-ön var Djurgård långt före Gustavianska tiden.

Sådan var Norra och Södra Djurgården, den förra en skogstrakt förenad med jordbruk, den sednare uteslutande jagtmark, då Reformationen inträffade. På Riksdagen i Westerås år 1527 genomdref Konung Gustaf I med väldig hand den vanskliga reduktionen af de andliga godsens. På det sista århundradet före honom hade sex Konungar innehaft Thronen, hvarifrån fem blifvit störtade genom den andliga hierarkin, understödd af den mäktiga Adeln. Att han kunnat genomgå ett sådant företag, ådagalägger en skarpsinighet och djuphet i beräkning, en klokhet i förberedelserna, och ett mod, som väcker hvarje historieforskarens beundran. Bland de Kloster han skyndade att lägga under Kronan, var S:t Clara. Dertill bidrog till någon del hans förbittring mot förestånderskan derstädes, som under Stockholms belägring förrådde Svenskarne, hvilka flydde från staden och dolde sig i närheten af Klostret. På hvad grund Konungen, så vida detta får antagas, anslog klosterjorden till hofvets enskilda disposition, upplyses ej af handlingarna; men att så skett, kan man likväl förmoda deraf, att den gamla Ladugården sålunda blef använd, och att han för samma ändamål inrättat en ny Ladugård. Såsom jagtplats för de Kongl. Personerne och för det Kongl. kökets behof fanns icke heller någon tjenligare lägenhet. För öfrigt omnämnes Djurgården ganska sällan under hela 1500-talet. Det enda märkliga är

Hertig Carls bref 1593, under Sigismunds frånvaro, att hö skulle föras från kongsör till Djurgården för Hjortarnas behof. Först fram på 1600-talet får man underrättelse om några åtgärder. Platser udelades mot årlig afgift. De voro i början trädgårdar, men bebyggdes efter hand, allt som hufvudstaden tilltog under de store Riksvårdarne Carl XI och Gustaf Adolf. Handlingar upplysa, att redan år 1630 voro flera åkrar igenlagda. Man begynte inse, att så nära en stad af denna storlek var ångsodling fördelaktigare än jordbruk och för behofvet mera ändamålsenlig. Under Drottning Christinas Förmyndare-Regering utkom ett K. Reskript af den 5 Mars 1640, enligt hvilket en del af Ladugårdslandet förlänades till boningsplatser åt sjöfolk. Amiralitetet måtte erhållit ett större område med vidsträckta, fast något obestämda förmåner, ty det tillerkändes rättigheten att framför börd- och naborätt lösa till sig tomter, dem andra bebyggt. Ett annat K. Bref af den 23 Sept. 1663 under Carl XI:s tid upplyser, att Ladugårdsgården skulle utskiftas till Rikets trogne män, till sirliga och förnåma Lusthus och Trädgårdar. Sålunda fortgick bebyggandet efter hand, så att Ladugårdslandet liknade en förstad. Under Carl XI:s minderårighet utgaf Regeringen den 28 Mars 1667 en skrifvelse till Öfver-Ståthållaren Clas Tott, med instruktion för styrelsen öfver Djurgården. Flera stridigheter uppstodo om det växande samhällets styrelse på Ladugårdslandet. Omständigheterna påkallade kraftiga åtgärder. Förmyndare-Regeringen lät som en nödvändighet, efter flera förhandlingar, omkring 1670 uppgöra planer och ritningar för det utlemnade områdets reguljera bebyggande, och utfärdade i öfrigt nödiga föreskrifter. Amiralitetet sökte 1675 deröfver tillvålla sig ett slags disposition, under föregifvande, att jorden var en förläning eller donation till Kronans sjöfolk. Detta förmättna anspråk blef dock afslaget, såsom alldeles obehörigt. Ladugårdslandet blef förenadt med Hufvudstaden.

Sedan denna betydliga utbrytning af gamla Ladugårdens ågor försiggått, sedan man under tiden lagt

igen åkrarna vid båda ladugårdarna, och funnit nyttigt att bevilja stadens invånare rättighet till bete för kreatur, utkom ett K. Bref af den 17 Mars 1676, med ytterligare föreskrift öfver Djurgården. Så väl förenämnda omständigheter som kanske Carl XI:s böjelse för jagt föranledde dessa åtgärder.

Af dessa gårdar finnas icke annat minne qvar, än ett gammalt hus vid hörnet af Squalbergsgatan och Sperlings backe, som varit Drottning Christinas mjölkammare.

Omkring 1680, efter förenämnda ladugårdars reduktion, blef den återstående jorden med Waldemarsön innesluten inom en gemensam hägnad, och nästan endast jagtmark och djurgård. En särskilt och mera ordningsfull styrelse blef derefter organiserad. Första Hofjägmästaren erhöll Stora Blå porten, nu Skogsinstitutet, till Boställe med 42 T:d jord; andre Hofjägmästaren Djursborg vid Ladugårdsländstullen med 53 T:d jord. Under dem lydde, enligt 1681 års synedokument, 10 Hofjägare med boställen, utom skog-, port- och djurvaktare. Djurgården blef derigenom på ett mera bestämdt sätt underlagdt Riksmarskalks-Embete, personalen lydande under Borggrätten, allt under Konungens disposition, just icke som enskilt egendom, men dock med likartad myndighet. Uti ett Kongl. bref af den 18 Maj 1688 förkunnades Magistraten i Stockholm, i följd af någon dess åtgärd, i allvarsamma ordalag, att den med ordningen på Ladugårdsgårdet icke hade något att skaffa. Äfven Regeringen under K. Carl XII:s minderårighet följde samma princip. Då Landshöfdinge-Embete gjort utmätning hos Skogvaktarne för Lagmansrättan och andra utskylder, och pliktfullt dem för uteblifvande betalning, erhöll detta Embete en allvarsam skrapa, med föreställning, att Landshöfdinge-Embete borde känna att Djurgården lydde under Riksmarskalks-Styrelsen och Borggrätten, och att det således obehörigt inblandat sig deruti. Det ålades, att genast återställa de uttagna böterna. Kongl. Brefvet af den 30 Maj 1698.

Stängseln omkring Djurgården var lång och kostsam. Den gick från lilla viken väster om Lappberget i rak

linia till Norrbrunn, Söderbrunn, Träskporten, lilla Blå Porten intill Surbrunnsviken; vidtog på andra sidan förbi Leyonslätten, Amiralitets-tomterna, Ryssviken, Biskopsudden, Blockhus-porten, derifrån öfver backen till Värtan, och utmed stranden förbi Käknäset, Tegelludden innanför Ropsten, förbi Skuggan, tills den åter mötte Lappberget. Denna gärdesgårdssträcka utgjorde nära 2 mil. Man kan lätt föreställa sig hvilken mängd trinne och stäfver måste åtgå till en sådan längd, som tillika borde vara ansenligt hög, för att tjena till skydd mot vargar. Allt detta levererades från Åland, som deremot lærer varit befriadt från all annan afgift, utom något hö. Hvarje hemmansdel lemnade ett visst antal, till längden bestämdt, utgörande tillsammans 400 lass. Denna leverans fortfor ända till och med 1800, hvarefter den nedsattes till 200 lass.

De flesta af förenämnda boställen, hvilkas antal sedermera steg till 14, följde yttersta gränsen af Djurgården tätt intill hvarandra, utgörande en kedja omkring hela jagtmarken. År 1696 besteg sig Jägeri-staten till 3,240 d:r S:m:t. Det var ett slags koloni, åsyftande sträng bevakning så väl för att freda skogen som de Kongl. hjortarna från obehörige jägare-anfall. Af vargar har Djurgården emellanåt varit öfredad. Det var icke alltid möjligt att hålla gärdesgården så tätt, att icke någon bristfällighet föreföll. Då hög snö föll, var det nästan omöjligt. Åren 1819 och 20 gjorde de stor skada, men blefvo dock alla bortskjutne. Det fanns flera Djurgårdar i riket för de Kongliges jagtnöje. Bönderne, hvar i sin ort, voro ålagde att der bestrida bergningen. Denna pålaga blef väl upphäfvnen af K. Carl XI 1686, men troligen icke så noga efterföljd öfverallt, ty 1723 sökte bönderne, som skulle berga Djurgården, befrielse derifrån, åberopande sig förenämnda stadga. Då befalltes, att 30 man af Lifgardet, mot 8½ öre S:m:t om dagen, skulle biträda vid bergningen. Härmed fortfares ännu med någon förändring. Ändamålet med denna organisering var att njuta jagtnöjet ostördt och i fullt mått. Man skulle kunna anse den

na anstalt som den sista fläkten af den fordna så hänförande Jägarelivets anda.

Oaktadt båda ladugårdarna voro indragna, åkrarna igenlagda till höbol, de gamla ängarna, såsom Storängen 72 T:d, Lindarängen 34 T:d, med flera mindre, var höet till djurens utfodring dock ej alltid tillräckligt. Så anmältes 1689, att djuren ökat sig med 5 à 600 och att på hö var ingen tillgång. Det befalltes då, liksom vid flera andra tillfällen, att hö skulle uppköpas, hvaremot en del djur borde försäljas. Samma klagan fördes 1720. Då dylika klagomål allt för ofta inkommo, anbefalltes den 2 Juni 1729 undersökning. Hofjägmästaren inberättade då, att djurens antal öfverstege 1,500, och att Stadsboarne utsträckte deras betesrätt allt för vida. Han fick då befallning, att som detta antal vida öfversteget det vanliga af 1000, älvensom det Kongliga Hofvets behof, skulle de öfriga undanskjutas, försäljas och därför hö uppköpas, och för öfrigt all skadlig betning förhindras. Likaså befalltes, i bref af den 7 Sept. 1731, att 100 djur skulle skjutas och försäljas samt hö upphandlas. En gammal hjort betaltes med 6 d:r Smt, en hind med 5 daler.

Uti bref af den 15 Februari 1732 fick Stats-Kontoret befallning att utbetala 800 d:r K. m. till uppköpande af hö för djuren på Kongl. Djurgården. Sådana anvisningar förekommo flera gånger. Den 7 April 1735 fastställdes staten för hjortarnas utfodring till 6 Parmer hö, och ytterligare derom 1737, att den skulle ske efter 1680 års stat. Ett Kongl. Bref af den 7 Sept. 1739 befäller, att 100 hjortar skulle skjutas och försäljas, samt hö därför uppköpas. Boställenas byggnader underhöllos för Djurgårdens räkning; då denna omkostnad blef nog kännbar, föreskrefs 1730, att ritning till byggnader för boställena skulle upprättas, och efter fastställelse iordningsättas. Sedermera borde syn förrättas och Boställs-innehafvaren ansvara för husens underhåll. (Den 17 April 1733.) Hundarnas underhåll var ej obetydligt. Här voro tvenne hundgårdar, den ena vid lilla Rörstrand, den andra utmed Ladu-Brunns-

viken, nära Stora Blå Porten. Hvarje hund upptogs till 18½ d:r Kopparmynt. Vid Rörstrand voro år 1763 24 st. hundar. Samma år uppgick hela kostnaden med staten för den särskilda betjeningen och hundar till 9,720 d:r K.m:t, hvaraf Rikens Sländer anslagit 4,050; det öfriga togs af Jägeri-kassan. Till hundarna voro 100 T:r hafra upptagna i anslaget, eller egentligen räkningen deröfver. Man ser af dessa flerfaldiga utgifter, att den Kongl. jagten var temligen kostsam.

Sådant var det hufvudsakliga förhållandet. Djurgården, räknad från Blockhus-porten till upp emot Ålkistan, lemnade visserligen tillräckligt utrymme för att drifva en jagt, ty här funnos äfven harar och råfvar; den var i flera afseenden tjenlig och behaglig till jagt-plats, här voro berg och kullar, på somliga ställen med grof och reslig skog, på andra med snår och och buskerage, slätter med afbrott af sjövikar och träsk, hvaraf flera nu äro uttorkade; der funnos hvad jägaren kallar jagthåll, hvilka af honom så begärligt sökas, der han sedan nyfiken, tålmodig och förnöjsam väntar på det flyende vildbrädet. Bland de Kongungar, som isynnerhet älskade jagt, voro Carl XI och Fredrik I. Flerfaldiga jagthistorier efter dem förtäljas, hvilka utmärka huru kär och nöjsam jagten var för dem. Under den sednares och K. Adolf Fredriks tid blefvo Tyska jägare införskrifna, hvartill kanske förkärleken för det Tyska något bidrog, ty här funnos flere bland Hofjägarne, hvilka voro lika öfvade skyttar och lika kunniga i jagt-väsendet, som Tyskarne. Bland dem utmärkte sig en Hillerström och en Qvarnström.

När de Kongliga ämnade sig på jagt, flaggades från Logården, då äfven signalerades hvarest jagten skulle anställas. Kammar-jagten intog Drottningberget med trakten deromkring. Storjagten låg mellan Surbrunnsviken, Gröndal och Amiralitets-tomtarna. Biskopsjagten söder om nertill Ryssviken och Waldemars-udden. Hofjägmästaren satte då Jägare-personalen i rörelse att möta den signalerade jagten. När de Kongliga kommo, blef det lif i den tysta och ensliga skogen.

Hundarnas skall, Jägare-ropen, hornens echo-ljud väckte de rädda djuren ur sin hvila; det var ej tid att dröja. Flykten gick raskt med ilande fart öfver berg och dal, förföljarne tätt i spåren. En sådan mängd af djur, man tänke sig öfver 1000 hjortar, utom harar och räfvar, och äfven den flaxande fågeln. Hvad der blef rörelse bland den vilda och uppstörtande hopen! Det var ett prasslande mellan träd och buskar, ett hoppande, ett flyende att hinna undan, att vinna försprång. Hvad hjertat slog hos de arma djuren, anande faran vid de ljudande skallen; allt som dessa närmade sig, huru vildt och förtviladt språnget! och detta var jägarens lust, den högsta för honom der han stod, tyst och brinnande af begär att fälla ett djur, och isynnerhet att genom ett märkvärdigt skott ådagalägga sin skicklighet. De Kongliga, med sitt talrika följe till häst och till fot, spridde sig rundt omkring; der låg häst efter mark, der stannade andra, stilla lyssnande på jagtens gång och den vilda farten. Några stodo bakom träden eller lågo vid en sten, med ögat stirrande, örat märkande det minsta ljud, och handen lagd uppå hanen, lugnande känslans oro, hämmande andedräkten. Men se nu, det blixtrar, hvilken glädje, det flyende djuret störtas i sin fart, simmar i sitt blod. . . . Andra skynda allt hvad springas kan, fulla af ifver att hinna det förmodade skotthållet. Stundom för sent, hur harmligt! Det täcka könet var ock med, i lysande drägt, med fjäderbuske i hatt, i rustning hälften kvinna, hälften karl, jagande sin springare med hämning af amazon. — Så en del. De flesta samlade sig i grupper, som stilla åskådare, men likafullt lifvade att höra på. Andra nedslogo sig under lummiga träd, tillbringande tiden i skämt, lek och sampråk. Der var ock nöje fast af annan art. Men skotten knallade, ett efter annat. Då blef det uppståndelse. Jagten tystnade först nära, fortfor något i fjerran, men saktade sig med afståndet, likt ett långsamt aftynande echo. Slutligen stod det glada sällskapet kring de lycklige jägarne och de fällda djuren. Vid

de blodiga kropparna berättade den ene med förnöjelse, den andre med ståt och stora ord sina makalösa bedrifter.

På 1500-talet finnas få upplysningar eller handlingar om den Kongliga Jagten på Djurgården, äfvensom hvad i allmänhet rörde hushållning derstädes. De äldsta bestå i strödda uppgifter om Ladugårdarna i Kammar-Kollegium 1540 och några påföljande år. I början af 1600 utkommo då och då några Kongl. bref, men något egentligt arkif vidtager ej förr än efter 1660, och särdeles efter 1680. Dessa handlingar finnas i Riksmarskalks-Embetsarkivet och hos Hofjägmästaren af Ström, men äro, utom på sednare tiden, ingalunda fullständiga. Här var visserligen en Djurgårds-kassa, ehuru obetydlig. Kongl. Brefvet den 13 Mars 1688 innehåller, att de, som bodde på Djurgården, ej kunde skattläggas; men arrendena borde användas till Djurgårdens nytta. Emellertid voro inkomsterna så få, att den egentliga Djurgårds-kassan hör alldeles till den sednare tiden. Hofjägmästaren af Ström har, genom sitt nit och sin uppmärksamhet att vid hvarje tillfälle iakttaga Djurgårdens bästa, ganska ansenligt uppbragt inkomsterna. Dessa bestå uti tomtören och arrendemedel, hvilka efter ett ungefärligt öfverslag ej kunna utgöra öfver 1000 à 1100 R:dr, i afgift för utgångs-portar, Bro- och Portpengar; de sednare utgjorde 1804 endast 160 R:dr; men belöpa sig nu till 4,000 R:dr; i betet på Djurgården, hvaraf Lifgardet till häst erlägger det mesta; dessa afgifter äro mycket omvexlande, och uppgift derpå hörer ej till denna beskrifning. Skogen har inbringat en och annan summa, såsom när storm nedfällt en mängd träd, då utgallring skett, och nedhuggen skog medgifvit försäljning. För öfrigt har Kongl. Maj:t utdelat mycket ved åt de fattige. Då i Lundeqvists beskrifning om Stockholm omnämnes, att desse fått hämta ända till tusende lass, hör upplysas, att detta blott var tillfället under det skogarnas rensning företogs, och att dessa lass icke voro annat än sådana, som de fattige på sina små källkar eller kärror kunde draga. Detta

understöd fortfar ännu, när tillgång medgifver. Då och då hafva tillåtelser blifvit gifna till huggning af ekar och storträn, som kunnat umbåras. Det största beviljade ekhygge var 1809, då Amiralitetet fick hugga 888 ekar. Vid en besigtning 1808 funnos 2,788 stora ekar, hvilka borde stå kvar för promenaden, och 3,164 på tillväxt. En tillfällig inkomst är vid Stormötet, då förstördt bete och äfven slotter måst ersättas. Höförsäljningen är mycket olika; i förmånliga år har den varit betydlig. Dessa inkomster utgöra sammanlagda en ej så obetydlig summa; deremot äro utgifterna ganska dryga. Nya och kostsamma vägar hafva blifvit anlagda, en del gamla så godt som omgjorda. Dessa korsa hvarandra i så många riktningar, att de, som underhållas af Djurgårds-kassan, utgöra några och Trettio tusende alnar, utom dem som ligga inom Rosendals område och årligen förbättras på Hans Maj:ts enskilda bekostnad, årliga planteringar, med många andra utgifter. Dertill kommer tjänstpersonalen. De flesta boställena hafva på de sednare åren blifvit ombyggda, Uggleviksbron uppbyggd af sten, Djurgårdsbron inköpt och ombyggd, Bergsjölund inköpt, deltagandet i kanalbyggnaden, m. m. Dessa utgifter äro så betydliga, att Djurgårds-kassan ej kan annat än vara i skuld. Utom dessa har Hans Maj:t enskilt gjort flera uppoffringar af större summor, såsom till Tit. Ulrich, Grefvinnan Sylvander, framl. Exp. Sekr. Lindgren, m. fl. Vid en blick öfver det hela från Djurgårdens tillträdande finner man, att Konungarne deraf icke haft någon inkomst. Har ett år gifvit någon behållning, så har ett annat varit så mycket kostsamare.

Att vid Djurgårdsbrunn af ålder, långt före Kloster-tiden, varit bro, kan man af många skäl antaga. I gamla handlingar omtalas Isbladsfisket på ena och Ladugårdslands-fisket på andra sidan bron. Så väl kloströt som de höga personer, hvilka innehade Waldemarsön, hafva säkerligen varit omtänksamma att skaffa sig närmare kommunikation, än den långa omvägen åt Djurgårdsbrunn. Af vägens beskaffenhet kan man förmoda, att der varit färja eller bro midt för Labo-

ratorium. Från Staden gick i gamla tider en väg öfver nuvarande Ladugårdslandet, ungefär genom Qvartersgatan, böjde sig utom Träskporten ner förbi gamla Ladugården, nu Laboratorium, ner till stranden. På 1649 års Karta finnes väl ingen bro utsatt; men detta bevisar ej, att ju icke bro äfven förut varit der. Hvilket år bro byggdes kan således ej upplysas, men i ett syne-dokument af den 13 & 14 Mars 1692 föreslogs och anbefaltes, att den nya bron skulle repareras, och på 1791 års står bron vid Fredrikshof upptagen under namnet af den *nya*, af hvilket uttryck man kan sluta att bro förut funnits. När äfven denna blef obrukbar, utkom ett Kongl. Bref af den 10 December 1729, att ny bro skulle anläggas från La Vallées tomt till Djurgården. Denna var, likasom de föregående, Flottbro. Ladugårdslandet var nu bebyggt, men från Storgatan gick ingen väg till bron. Presidenten Baron Broman, som då innehade Fredrikshof, lät genom Torstenska Trädgården göra en gångväg från Storgatan, hvarföre han tog afgift af de passerande. R. R. Grefve Hamilton lät sedan anlägga ordentlig körväg, hvarför äfven erlades afgift. Ny taxa för broafgiften utkom 1831, men på 1733 års Karta stå både nya och gamla bron upptagne; således har den nya ännu icke varit alldeles färdig. Uppbördens fortgick några år för Djurgårdens räkning, men K. Fredrik tyckte, att inkomsterna ej svarade mot utgifterna, af hvilken anledning han bortsålde bron till Djurgårds-Inspektoren Stenberg 1736, som skulle underhålla den, mot uppbärande af afgiften. Att vid denna uppgörelse oförmodade händelser ej voro beräknade, kan man sluta af följande. Då K. Fredrik 1745 med stort följe och många ekipager foro öfver bron, brast den sönder, så att en del deraf sjönk. Stenberg begärde då att få på Djurgården hugga tjenligt virke till dess reparering. Detta beviljades, emedan han skulle få svårt att anskaffa så grofva och stora träd, och ännu svårare att få dem transporterade, men kostnaden af reparation fick han sjelf bestå. Derjemte anmodades Öfver-Jägmästaren att förmå Stenberg att afstå från bron, eme-

dan afgiften vore alltför dryg för dem, som bodde på Djurgården och ofta färdades fram och åter, eller ock med honom öfverenskomma om nedsättning af Broafgiften för dem; allt omförmåles i ett Kongligt bref af den 26 Februari 1746. Detta måtte med Öfverjägmästaren på ett eller annat sätt blifvit uppgjort, emedan derom icke nämnes något mer; och Stenberg och dess efterkommande innehade bron allt sedan. De som passerade från Ladugårdslandet betalade 3 afgifter, först för vägen till bron, sedan broafgiften och slutligen för inträdet till Djurgården. Då Drottning Lovisa Ulrika erhöll Fredrikshof till Enkesäte 1772, upphäfde hon väg-afgiften. Efter nära 90 års bestånd var denna bro i början af 1820-talet alldeles förfallen; den var murken och gräsbevuxen. Dåvarande Intressenterne uti Bron, Lagman Wulfs sterbhus och Rådman Fredholms Enka, ålades att ofördröjligen sätta bron i stånd. Den utbjöds i anledning deraf på auktion, men då inga Spekulanter infunno sig, inköptes den af Djurgårds-kassan för 1,800 R:dr B:ko den 14 Januari 1824. Den blef påföljande åren ombyggd något nära för 5,000 R:dr och undergick 1833 någon reparation och ytterligare fullbordan. Afgiften för bron sammanslogs med Djurgårds-portarna, såsom Söderbrunn, lilla Nybygget eller Planterbagsporten, Ladugårdslandstullen, lilla Blå Porten, Lusthusporten, Djurgårdsbrunns-porten. För en vagn med 2 hästar betalas 6 sk. Chäs eller kårer 3, släda med 2 hästar 2 sk., med 1 häst 1 sk. Kongl. Ekipager, Tjenstemän vid Djurgården, arbetare och alla, som i och för Djurgården under dess inspektion hafva förrättningar, äro fritagne från afgift. Gående betala 2 runstycken. Enligt Kongl. brefvet af den 24 Febr. 1806 skulle Portafgiften utlysas på arrende-auktion. Arrendatorerne af portarna begärde rättighet till afgift för dem, som färdades under bron, hvilket afslogs den 21 Oktober 1827. Den bortarrenderas på 5 år till den högstbjudande på offentlig auktion. Skomakaren Dahlström innehar nu detta arrende mot 4,000 R:dr B:ko från den 1 Oktober 1841. Det

är redan beslutadt, att stenbro skall byggas, så snart omständigheterna det medgifva.

Det är ett eget förhållande med Djurgårdens indelning. En del ärender lyda under Borgrätten, en del under Häradsrätten, och några platser under staden. Den äldsta inhägnaden började vid Lusthusporten, och gick i någorlunda rak linia till Blockhusporten. Som stränderna voro bergiga, gjorde flera krökningar, vatten stod än högre, än lägre, hade det varit ändamålslost och förenadt med onödigt och alltför stor kostnad att låta gårdesgården följa sjön med alla dess bugter. Man var så godt som nödsakad att låta den gå inom några berg, helst dessa voro ofruktbara och för boställena onyttiga. Härigenom kommo några ställen att ligga utanför Djurgårds-staketet. Det var egentligen den instängda jagtmarken med dess betjening, som lydde under Djurgårds-direktionens styrelse. Visserligen borde stranden deruti vara inbegripen; men förhandlingarnas gång gaf deråt en annan riktning. Sjöfolk, timmermän, fiskare och andra stadsboar erhöilo besittningsrätt å byggnads-platser, nästan alla vid stränderna. Som dessa merendels voro mantalsskrifne i staden, kunde och ville Djurgårds-styrelsen ej befatta sig med personalen, eller med dessa i början obetydliga besittningar. Någon fråga måtte uppstått om Djurgårdens besittning, ty på Riksdagen 1655 blef Djurgården, såsom underlagd Svea Konungars Hofhållning, dem oafhändligt tillstyrkt, jemlikt 25 §. 4 Kap. Konunga-Balken, och ytterligare stadfästadt på Riksdagen 1682, och kan ej bortgifvas till minskning eller saknad för efterkommande Konung, hvilken äger rätt att återkalla de förlåningar, som deraf gjorda blifvit. Detta beslut härledde sig troligen af Drottning Christinas missbruk med dotationer. Att det ensamt rörde den inhägnade jagtmarken, synes af donations-brefven utom Djurgården, och protokollerna, som äfven under K. Carl XI:s tid höllos vid de kommittéer, som blefvo nedsatta att granska Djurgårds-affärernas ställning och deröfver afgifva betänkande. Deruti förklarades, att de platser, som voro belägna

utom Djurgårdens staket, kunde af Konungen på viss tid upplåtas, och äfven försäljas för everldigt, utan att kränka Konungarnes enskilda dispositions-rätt. En sednare Kommitté 1793 under K. Gustaf IV Adolfs förmyndare-regering instämde i samma princip. Hvems vore dessa platser? Konungens eller Statens? Enligt förenämnda beslut tillhöra de ej Konungarne. Det tyckes alltså besynnerligt, att en del af dem, såsom Stärkelse-bruket och Alberget, lyda under Borgrätten och äro underkastade Konungens stadfästelse vid ombyte af ägare, och öfverhufvud behandlas liksom den öfriga delen af den egentliga Djurgården. Konungarne hade ju så godt som uppdrag att för everldigt försälja dem. Dessa platser tyckas då böra anses såsom af lika egenskap med arf och eget. Helt annat är förhållandet med jorden inom Djurgårdens staket. Der äger den efterkommande Konungen en redan bestämd rättighet att återtaga bortlemnad lägenhet, den må vara donerad eller försäld. Enligt beslutens tydliga förklarande, är besittningen icke fullt säker längre än den Konungs regering, som sanktionerat den. Man bör dock ej onödigt oroa sig. Om man ock antager principen, kan man dock ej föreställa sig en så hård reduktion, åtminstone ej af sådana, som äro belagda med afgifter, ty der är kontrakt. Så liten vördnad och aktning för sin företrädares handling kan ej gerna en Konung hysa; det vore åtminstone oädel, för eggenyttan alltför ringa vinst, helst för en Konung. Att begagna sin rättighet mot en enskild, vore mindre värdigt af den högtbesutne. En allmän reduktion vore skadlig, ändamåtslös, skulle förstöra hvad ett sekel förskönat. Åbyggnaderna äro innehafvarens. Att ersätta dem vore en felaktig finansspekulation. Att ålägga deras borttagande vore en ödeläggelse, icke gerna tänkbar. Vi hoppas fullt och fast, att Svenska och Norrska Thronen aldrig skall beherrskas af en sådan Regent. Med donationer är förhållandet annorlunda. Om en Drottning Christinas like, som bortgaf nästan all Kronans jord, skulle donera större delen af Djurgården, då vore återtagandet

lika så billigt som nödvändigt. Intilldess kan hvarje innehafvare vara lugn.

Det är icke utan intresse att jemföra kartorna af 1648, 1690 och 1791 med den nuvarande beskaffenheten. Enligt de första, var Djurgården från Älckistan till Blockhusudden och Stads-tomterna en jagtmark, omvexlande med mer och mindre höga berg, med dalar, träsk och slättmarker. Den var fordom, för det mesta, skogbevuxen och uteslutande bebodd af Jägeribetjening. Deras boningar liknade små egendomar, de flesta väl belägna utmed stränderna. Det öfriga tillhörde djuren. Få förändringar före K. Gustaf III:s tid gjorde afbrott i detta förhållande. Några ställen blefvo väl bebyggda i början af sjuttonhundrade-talet, men det var hans donationer och upplåtelse-bref, som föranledde Djurgårdens ytterligare bebyggande och befolkande. Stockholms-boarne började fatta smak och böjelse för anläggandet af sommarnöjen på Djurgården, merendels utmed dess vackra stränder. Den ena lägenhetens bebyggande följde den andra tätt i spåren, och lokalerna förskönades med prydliga trädgårdar. Det inre af Djurgården var likväl skogbevuxet, fullt af träsk och snår, vildt som för 100:de år sedan. Vågarna voro få och usla. Det är i synnerhet sedan H. M. Konungen köpte Rosendal och genom smakfulla anläggningar gifvit uppmuntrande efterdömen, hvarigenom allmänna uppmärksamheten och hågen för det sköna väcktes, som Djurgården erhållit sitt förtrollande behag. Man skulle knappt blifva trodd, om man kunde uppgifva de kostnader Konungen nedlagt på omgifningarnas förskönande. Endast väg-anläggningen mellan Rosendal och Sirishof kostar betydligt. Både norra och södra Djurgården hafva fått liksom en ny skapelse. Ladugårdsgården blef afröjdt, sankt ställen uttorkade, gamla stubbar, nedfallna träd bortförda, skogen rensades från allt som stötte ögat, hvarje torfva omvändes, besäddes med gräsfrön, de gråa höjderna blefvo gröna, planteringar af nya trädslag ersatte de borthuggna. Drottningberget bebyggdes. De gam-

la husen vid Wiksberg undanröjdes. Den förr sanko dalen vid Rosendal rensades från det täta buskaget, omplanterades, och är nu en täck promenadplats. Det var isynnerhet Waldemarsön, som undergick stor förvandling; dälder fylldes, höjder aftogos, vägar, förr få och usla, förbättrades, nya anlades i otaliga riktningar, prydda med blomster-rabatter och trädplanteringar. Kanalen anlades; derigenom uttorkades Isbladstråsket. Den förr så råa trakten har blifvit mildare och behaglig, och blifver det än mer. Detta bidrog både till utvidgandet och förskönandet af Djurgårdsbrunnns omgivning. Blott för att vinna detta ändamål återköpte Konungen donationen Gröndal af Stats-Sekreteraren Ulrich för 13,000 R.dr. och lät, i sanning ädelmodigt, honom behålla lägenheten på lifstid. För hög summa, mycket öfver dess värde, inköptes öfra Manilla och sedermera Bergsjölund för 24,000 R.dr B:ko, endast och allenast för att komma i tillfälle att försköna det inre af Djurgården. Hvilka uppoffringar! När man besinnar de årliga utgifter, underhållandet af dessa anläggningar medtagna, kan Djurgårds-kassans inkomster icke på många år ersätta alla Konungens nedlagda kostnader. Man ser häraf, att Hans Majestät aldrig gjort afseende på någon kostnad af egna medel, för att vinna det vackra systemålet. Vidare bebyggdes Hasselbacken och slätten. Från Blå Porten till Blockhus-tullen öfvergick det gamla i tidens nyare skick. Den, som på tjugo år ej sett Djurgården, skall stanna i förvåring, då han erinrar sig dess fordna vildhet. När omskapningen är så behaglig i sin ungdom, hvad skall den ej blifva i fullkomnad fågring? När den unga skogen hunnit uppväxa, skall här blifva högtidligare och majestätligare. Så stor rikedom af omvexlande naturskönheter, som denna ö erbjuder, äga få ställen på jorden. Hvart man går inträder man som i en ny natur. Bergen och det vilda deri förhöja den. Vore här en slätt, skulle den troligen ej kunna täfla med utländska parker. Vid en jemförelse mellan förr och nu måste man erkänna, att utvecklingen och det allmännare begagnandet af Djur-

gårdens behag mycket ökats genom Konungens sinne för skön natur. Man finner, att ingen kostnad kommit i beräkning då det gällt försköning, ingen uppoffring blifvit sparad för att förmå andra att följa dess efterdöme; men om Konungen icke ägt denna smak, kunde stelhet och otjenligt präal bortskymt naturens behag. Gripsholm, Drottningholm, Haga, Carlberg äro minnen af framlidna Konungar. Djurgården af den nyligen aflidne, med fördelen af naturskönheter. Den blifver, i likhet med dylika anläggningar, ett minne, förstorande sig sjelft i tiden genom högtidlighet och majestät, der lifvet och andan fortlevver, mera rik på behag och njutningar, än statyer af den kostbaraste marmor. Här tecknar smickret stundom konstlade emblémer. Der talar naturen, omutlig och sann, sitt herrliga språk, än i morgonrodnadens glans, än i aftonens skimmer, än i nattens heliga tystnad.

Kapitens-udden. Djurgårds-Inspektoren Stenberg erhöll denna lägenhet för sig, hustru och barn, enligt Resol. af den 11 Maj 1736, utan afgift, emedan han tillhandlat sig bron, och följaktligen vore i behof deraf, för att deröfver hafva bättre tillsyn. Platsen var i sig sjelf obetydlig, medan vattnet stod högre. Märkvärdigt är, att den blifvit ansedd såsom liggande utom Djurgården. Derå erhöles ytterligare stadfastelse den 13 Mars 1746. Efter honom inköptes Kapitens-udden på auktion 1773 af Kommerce-Rådet Kysel för 5,600 R:K:m:t. Han sålde den, tillika med bron, till Lars Sjögren för 5,600 R:dr Rigds, enligt K. Resolutionen af den 14 Januari 1796. Det vackra stenhuset är bygd af Stenberg. Dess varaktighet och goda inrättning röjer en insigtsfull byggmästare. Bron blef bortsåld från Kapitens-udden den 14 Januari 1824, men Kapitens-udden inköptes af Protokolls-Sekreteraren Pontin, för 10,000 R:dr, år 1735 af Sjögrens arvingar, hvarå Håradsrättens Fastebref utföll 1736, såsom å en lägenhet vid Djurgården.

Denna egendom har många fördelar. För sommarnöje är belägenheten så vacker man kan önska sig.

Från öfra våningen har man en fängslande utsigt åt alla sidor. Denna del af Djurgårdsbrunnsviken, med sina bugtiga och rikt bebyggda stränder, är särdeles behaglig och hänföraende. På andra sidan har man utsigt öfver staden, som med åtskilliga perspektiver presenterar sig mycket omvexlande. Den som tycker om lif och rörelse har här ständig sysselsättning. Om sommaren är på bron beständigt åkande, ridande och gående fram och åter från morgon till afton. På vattnet glida båtar om hvarandra nästan oupphörligt; isynnerhet om Söndagarna, eller vid högtidligheter på Djurgården, är här högst lifligt. Om vintern, då godt städföre inträffar, har man ett eget nöje att se mängden af olika ekipager och vinterdräkter, och den ilande farten med hvilken de åkande liksom flyga fram. Tit. Pontin har särdeles vinnlagt sig om trädgårdens förskönande. Den är öfvermåttan rik på blommor. Hvarje fläck är begagnad. Buskar, fruktträd och berr-säer vexla om hvarandra. Då allt står i flor är det för ögat en praktfull anblick. Här är mycket inom en så liten lokal, som ej utgör mer än $1\frac{1}{4}$ T.d. Stället är taxerad till 10,000 R.dr.

Lejon-slätten var först boställe för sådana jägare, som gjorde tjenst hos de Kongliga på deras jagtpartier utom Djurgården, och vid sådana tillfällen voro dem följaktiga, äfven på längre resor. Här förvarades Lejon; förr hörde sådant till den Kongl. lyxen. Vid sin kröning år 1650 lät Drottning Christina anställa en djurfäktning emellan hästar, råfvar, en björn, en buffeloxe och ett lejon. Detta spektakel förnyades flera gånger under denna stora högtidlighet, som fortfor flera veckor. Det sista lejonet blef skjutet af nuvarande Hofjägmästaren Ströms far 1792. Dess ben äro nedgräfvda nära Djursborg. Enligt Resolution af den 10 Maj 1782 beslöts, att bostället efter sista Jägarens dotters död, som innehade det på lifstid, skulle indragas och husen nedrifvas. Under tiden var der anlagd en blankläders-fabrik, som efter några års drifvande såldes på auktion i Krigs-Kollegium i Sept.

1799. Fältvagnmästaren Gustrin öfvertog bostället af innehafvaren, och erhöll besittningsrätt, enligt resolution den 17 Juli 1816. Som Amiralitetet begärde en del af boställets jord för bättre reglerande af dess lokal, afstod Gustrin det åstundade området mot ersättning. Enligt öfverenskommelse med innehafvaren, blef Lejon-slätten inköpt och förenad med Blå Porten, såsom Förste Öfverjägmästarens boställe den 25 Maj 1827. Grefve Piper bortarrenderade det på 30 år till Assessor Örnberg, men Lejon-slätten inlöstes, vid pass ett år derefter, af Djurgårdskassan. Det bortarrenderades sedermera på 50 år till Regements-Läkaren och Riddaren Nerman mot 50 R:dr B:ko den 29 December 1829. Han bebyggde och förskönade stället med planteringar, så att denna lägenhet är ett ganska vackert och behagligt sommarnöje. Det innehafves nu af Löjtnant Nerman. Arealen är vid pass 4 Tunmland. Är taxerad till 3,000 R:dr. Ängen mellan Lusthusporten och Kapitens-udden, som tillhör Djurgårdskassan, är bortarrenderad till innehafvaren af Lusthusporten.

Lusthusporten. Detta värdhus kallas ännu allmänt Blå Porten; denna benämning härleder sig deraf, att den dervarande Djurgårds-porten, liksom de öfriga, varit blå till färgen. Munsken Johan Lüpken erhöll denna lägenhet, enligt Resolution af den 20 Maj 1692, att bebygga och der idka skänkeri med hembjudnings-skyldighet. För lägenheten skulle befälas 100 d:r K:m:t. Den gick sedan i arf inom släkten till 1754. Då var omyndiga dottern Dorothea Schwartz deraf innehafvare. På gjord ansökan beviljades tillstånd att sälja stället till Kassör Bergman, som bjudit 17,000 d:r K:m., med förbindelse att till Djurgårdskassan årligen erlägga 300 d:r K:m.; Resol. den 30 Januari 1754. Herrar Hofving och Pfarr hade fordringar och blefvo, enligt öfverenskommelse, disponenter, då den sednare utlöste den förra. Derefter blef Kamererären Cumlander ägare deraf, och sålde Lusthusporten till Traktör Klingberg för 3,333 $\frac{1}{2}$ R:dr S:r Specie, hvilken afhandling stadfästades den 24 Januari 1806. Detta värds-

hus är ganska gammalt, vida öfver 160 år, ty der var dylik rörelse innan Lüpken erhöill lägenheten. På stället hafva haft så få ombyten af ägare. Under hela förra århundradet har det varit det förnämsta och mest besökta värdshus på Djurgården. Det var nästan det enda der den bättre klassen beställde större måltider och andra tillställningar. Sedan slätten kommit i flor, så har, mest i de sistförflutna åren, medtäflare uppstått, hvilka visserligen dela rörelsen, men för sitt läge och sina många bekvämligheter torde det dock bibehålla företrädet. Det innehafves ännu af Traktör Klingbergs arfvingar och är taxerad till 17,500 R:dr.

Theater-huset. Premier-Aktören Abraham de Broen erhöill 1795 Privilegium att å Kongl. Djurgården uppföra skådespel, då den nuvarande tomten, med obetydlig sednare tillökning, beviljades. Första pjesen gafs 1801. Efter honom innehades Theatern af hans Svärson Wildner, som en längre tid med särdeles framgång var dess föreståndare. Tiden för skådespelens gifvande bestämdes från den 1 Maj till den 1 Oktober, hvilket bifölls, med villkor, att inga pjeser der fingo uppföras, som gäfvos på de då varande Kongliga Theatrarna. Här gafs i allmänhet lustspel, lämpliga för systemålet, enligt första planen och öfverensstämmande med utrymmet. Under sommaren voro merendels de Kongl. Theatrarna tillslutna. Djurgårdstheatern var då någorlunda jemt besökt. De, som hade böjelse för det dramatiska tidsfördrivet, funno här en angenäm förströelse, sedan de gjort sin promenad på Djurgården och dermed tillräckligen förnöjt sig. Detta nöje vann ock ett eget behög i den täcka naturomgifningen. Man började äfven att gifva större stycken och erhöill tillstånd att uppföra Sångstycken från Kongl. Theatern, såsom "Kalifen", "Slottet Montenero", "Gubben i Bergsbyggden", m. fl. De sednare åren har denna Theater innehaft af den utmärkte Aktören O. U. Torslow, som genom sin stora talang merendels haft stor publik, och ofta skulle haft en ännu större, om utrymmet tillätit. Theatern består af 2 Logerader

och Parterre, samt rymmer omkring 400 personer. För några år sedan gjordes ansökan att få utvidga den några få alnar, hvilket dock afslogs. Vanligen gifvas här omkring 60 Pjeser, hvarföre erlägges till K. Theatern vid pass 140 R:dr. De Broenska släkten är ännu ägare af privilegierna och theaterhuset, och borthyrer det enligt öfverenskommelse. Huset är taxerad till 1,600 R:dr.

Framnäs. På denna udde var förr ett kruthus, hvilket blef nedrifvet 1827, såsom numera stående på ett alldeles olämpligt ställe. Öfversten och Riddaren Fr. Blom erhöi, enligt Resolution af den 25 April 1828, på 25 år, mot 20 R:dr B:ko årlig afgift, denna vackra lägenhet och kallade stället Framnäs. Platsen jernades, lilla udden kringmurades, och alar planterades utmed stranden. En väl inredd Paviljong om två våningar, jemte flera byggnader, alla i smakfull stil, pryda detta vackra ställe. Det inskränkta utrymmet medgaf ej större afstånd emellan husen, och man borde naturligtvis begagna den väl belägna lokalen så fördelaktigt som möjligt. Man måste bekänna, att ägaren gjort allt hvad som kunnat åstadkommas, för att på allt tänkbart sätt försköna den inskränkta platsen. Det hela liknar en liten koloni af alldeles egen karaktär. Husen äro bekvämt, nätt och smakfullt inredda, egentligen för sommarnöjen, men en del försedda med kakelugnar, så att de kunna sent på hösten, ja äfven om vintern, begagnas. Månget rum, äfven i stenhus, är kallare än dessa. En särdeles förmån är med dem förenad, att de kunna utan skadande, betydlig kostnad eller tidspilan, flyttas till annat ställe. Utrikes hafva dessa hus vunnit mycket bifall. Öfversten har låtit göra öfver 140, hvaraf större delen sålts utomlands, såsom till Ryssland, Frankrike, och andra länder. Stället är taxerad till 1,500.

Fjällstugan. Det vackra och äfven kostsamma huset på berget midt framför Framnäs, är uppbygdt af Norske Stats-Sekreteraren, nuvarande Stats-Ministern Due.

Anläggningen visar till hvad grad man kan försköna en vild och rå klippa. Ut i berget midt för byggningen är uthugget: "Fjeldstuen 1835". Taxering 2,000 R:dr.

Sirishof, förr *Korswa-torpet*, blef 1687 anslaget till Boställe för Inspektoren öfver Djurgården. Enkan Anna Marin innehade det vid den tiden, men Djurgårds-Styrelsen inköpte hennes hus, enligt öfverenskommelse den 25 Sept. 1686. Det fortfor att tillhöra Inspektoren, till dess Grosshandl. von Yhlen erhöll denna plats till bebyggande af ett lustställe, enligt Resolution af den 3 Juli 1771, mot 100 d:r S:m:t. Han gaf stället namn af Matshof. Han sålde det sedan till Direktören Carl Gottfried Kysel, hvilken upplåt det med möbler och husgeråd till Handlanden M. Hörstadius för 2,100 R:dr. Efter honom blef Öfverste-Kammarherren Piper deraf ägare, som förändrade namnet till Sirishof, efter en favorit-hund, och afyttrade det till Envoyén, Baronen och Riddaren Silfverhjelms för 2,333 $\frac{1}{2}$ R:dr; Res. den 24 Januari 1808. Denne sålde det till Råntmästaren Ouchterlony för 2,050 R:dr, i Nov. 1809, hvilken afyttrade det till Hans Maj:t Konungen, som förlänte det på lifstid till Grefvinnan Aurora af Wetterstedt. Man bör stanna här och njuta af den herrliga omgifningen. Det höga berget, hvilket uppstiger nästan lodrätt, och de stolta lummiga ekarna göra den högst imponerande; dalsträckningen uppåt, mellan bergen och den lilla vägen, som försvinner utmed stranden, äger ett särdeles behag. Den dallrande vattenytan, som framblickar mellan träden, förskönar det förtrollande dyster, om man rätt väljer sin ståndpunkt. Här är, i sanning, skönt och högludigt. — Stället är taxerat till 4,000 R:dr.

Rosendal, från längre tid tillbaka Djurvaktare-boställe, donerades den 11 Maj 1791 till de Besche, sedermera Ståthållare, hvilken der uppförde en större trädbyggnad, och gjorde några förbättringar. Han sålde stället till Grefvinnan Aurora de Geer. Öfverjägmä-

stären Grefve Bunge sålde Rosendal till Direktör Schwan för 1200 R:dr R:gd:s och 180 R:dr årlig afgift till Grefvinnan de Geer så länge hon lefde, enligt Res. 1785. H. K. H. Prins Fredrik bodde här kort före sin utländska resa. Schwan öfverlät det till Gen. Maj. och Riddaren Camps för 16,000 R:dr B:ko den 12 Decem-ber 1816, hvilken, efter erhållen prolongation på besittningsåren, upplät det till Hans Maj:t Konungen för samma summa den 10 Januari 1817. Nya anläggningar företogos genast, hvarvid inga kostnader sparades. Omgifningen omskapades liksom genom trolleri. Den täcka dalen med sina kullar förskönades med utsökt smak. Här blef i hast en park, behaglig och hänfö-rande, okonstlad men dock rik och praktfull, liksom Blomstergudinnan tilldanat den åt sig och sina tärnor.

Nedra Paviljongen uppbyggdes af Öfv. Löjtn. Lidströmer. Den gamla hufvudbyggnaden afbrann 1819. Det nu befintliga Sommarpalatset grundlades af Öfversten och Ridd. Fr. Blom, hvilken sedermera haft bestyret om alla byggnader vid Rosendal. Slottet är 54 alnar långt och 18 alnar bredt, uppbyggt af stående virke, reveteradt med tegel. Det är bygd i Stockholm, efter Öfverstens uppfinning, och flyttadt till sin plats. Det har formen af en villa. Stilen är mycket behaglig och smakfull; det hufvudsakliga enligt Konungens egna idéer. På södra sidan är anbragt en balkong af Kolmårds marmor, hvilande på fyra Joniska pelare. Ingången derunder utgöres af tre par glasdörrar med ornerade arkader. Det är visserligen ej stort, om man vill anse det som ett Kongl. Slott, en boning för en Konglig familj. Detta var ej ändamålet. Man bör anse det som ett sommarnöje, dit man begifver sig på några timmar, för att njuta naturens behag. Vore det större, skulle det icke stå i förhållande till den inskränkta lokalen, skulle tvertom göra ett mindre behagligt afbrott. När man står på höjden vid urnan, betraktar man det med lifligare känsla än byggnader vanligen väcka, och detta just för dess harmoni med omgifningen. Det ligger så täckt på den lilla kullen. Hvad denna dal är angenäm, när den

blomstrar i sin högsta fågring! Man kan ej dröja utan förtjusning, ej skiljas derifrån utan saknad.

Inredningen är i sanning Konglig, lika smakfull som praktfull. Vestibulen, i tvenne afdelningar, den ena med panelning af mahogny, och en trappa af samma träslag, med gallerverk i svart och guld, den andra panelad med polerad mazur-björk, och en spiraltrappa, som ådrager sig kännarens synnerliga uppmärksamhet och bifall. Franska sidentapeter, arabesker, troféer, allegorier på väggar och tak, antika möbler, bord, vaser, mosaik, fina arbeten i silfver, målningar af store mästare, mest öfver Nordens natur, utgöra liksom en rik tafla, bevisande den höge ägarens smak och stora konstsinne.

På planen framför norra sidan uppsattes 1825 en vas af spräcklig Porfyr med brun botten, i form af en vattenbasin på en soele af granit. Den håller 12 fot i diameter, 9 i höjden. På höjden i söder blef 1841 uppsatt en urna af något ljusare porfyr, på en piedestal af mörkare porfyr. Den är $20\frac{1}{2}$ fot hög från planen; urnans högsta diameter är $4\frac{1}{2}$ fot och höjd 6 fot. Hvarje pjes är uppskattad till vid pass 30,000 R:dr. Deras sköna former synas af bifogade lithografier. Båda äro gjorda vid Elfdals Porfyrverk, tillhörigt Hans Maj:t.

Öfra Manilla inköptes af Konungen 1818 för 18,000 R:dr, och förenades med Rosendal och Sirishof. Det var en uppoffring för att vinna utrymme till omgifningarnas förskönande. Rosendal är i taxering upptagen till 21,000 R:dr, ehuru Slottsbyggnaden ensam kostar öfver 50,000 R:dr B:ko, Manilla 15,000 och Sirishof till 4,000 R:dr, tills. 40,000 R:dr. I närheten är en stor och väl inrättad stallbyggnad af sten, 130 alnar lång, 20 aln. bred, i Italiensk smak, med mycken kostnad uppförd, äfven efter Bloms ritning. År 1826 blef en Pontonbrygga slagen öfver viken till Ladugårdsgärdet, hvilken ditlägges då der är läger, och borttages då så befallas.

Djurgårdsbrunn. Der borta i fonden ligger staden, ett riktigt förtrollande perspektif; allén ned till Badhuset är väl den angenämaste promenad man kan önska sig. Byggnaderna stå visserligen i oordning; männe det skulle vara behagligare om de stodo i symmetri, skulle icke det der fria dervid förlora sig, och en viss stelhet blifva rådande. Före Reformationen omtalas här en mycket besökt helsokälla; efter den tidens vidskepelse tillika ansedd som offerkälla. Arkiater Hjerne upptäckte år 1690 härstädes en helsokälla, af svagare håll, som dock ej särdeles kom i bruk förr än Assessorn Doktor Lithén, enligt Resolution af den 11 Juni 1742, erhöill tillstånd att här bygga hus för sig och Brunnsgäster, äfvensom badhus och fattighus. Detta etablissemēt hade knappt bunnit komma i ordning, förr än Kyrkoherden Hallman och Lifmedikus Reef 1750 upptäckte den, som nu begagnas, hvilken man förmodar vara densamma, som nyttjades före Reformationen. Sedan begynte Brunnen att vinna större förtroende. Kon. Adolf Fredrik, Drottning Lovisa Ulrika och Kronprinsessan Sofia Magdalena hafva här en efter annan druckit brunn. Efter Lithén innehades brunnen af intressenter, hvilka utlöstes af Hof-Apothekaren Schultz, som erhöill området något utvidgadt, enl. en Resolution af den 2 Oktober 1794, med villkor, att med snygga staketer inhägnas stället. Han nedlade mycken kostnad på planering, stensprängning och byggnader, samt satte brunnen i godt skick. En Skräddare Lothgren hade här uppbyggt ett hus, med obestämd rättighet; derom uppstod någon tvist, som dock så bilades, att Schultz tillhandlade sig huset, enligt Kongl. brefvet den 31 Aug. 1803. Efter Hof-apothekarens död tillföll Brunnen Grosshandlaren Schultz, som 1821 derå erhöill Stadfästelse-bref. Professor Åkerman köpte af honom Brunnen den 5 Juni 1827 för 18,000 R:dr B:ko.

Åkerman beslöt att här inrätta ett Institut, hvars ändamål var att bota eller åtminstone mildra de olyckligas lott, som voro födde eller af olyckshändelser blifvit lytte. Denna anstalt, såsom ny och för många

främmande, vann ej i början den uppmuntran, den ädla afsigten förtjenade. Den outtröttlige mannen fullföljde likafullt sin plan, och uppförde på egen bekostnad de tvenne husen mellan grinden och vårdshuset samt huset på backen till Gymnastik. Som hans förmögenhet ej var tillräcklig för de behöfvandes underhåll och öfriga omkostnader, hvilket allt fordrade årlig uppoffring, försökte han att vinna målet genom aktier. Planen var 1,500 aktier à 10 R:dr B:ko. Hans Majestät omfattade människovännens bemödande med adeln. odig välvilja, och tecknade sig för 100 aktier, de Kongliga för 77. Detta grundlade framgången. Den 9 Oktober 1827 intogs den första patienten; året derpå voro de 14. 1 Maj månad erhöll Professorn tillåtelse att gifva Inrättningen namn af Josephinas Institut. Inrättningen flyttades sedan till staden. En del af sommaren medförer han ännu sina elever till Djurgården i hyrda lägenheter. Han sålde Brunnen till Hofkirurgen Herbert den 24 Januari 1829, men återköpte den året derpå för 22,000 R:dr, men upplät den den 30 Dec. 1830 till det Bolag, som ännu är innehafvare deraf, för 23,000 R:dr B:ko. Under dess Styrelse är stället i många afseenden förbättradt och förskönadt. Det vackra huset bortom Schweitzeriet, kalladt Skogsbyggningen, är af Bolaget uppbyggt; för öfrigt äro alla husen, så väl utom som inom, väl försedda. Den 24 Maj 1834 erhöll Brunnbolaget en utvidgning af 7 T:d på 25 år, mot 50 R:dr B:ko. Den lilla parken, fordöm kärraktig, är redan täck nog, och blir en skuggrik och behaglig promenad när träden hunnit mer växa till. Huset, som man kallar Apothekshuset, byggdes af Doktor Lithén och blef färdigt 1743, således öfver 100 år gammalt. Det fordna badhuset är nedrifvet, och ett annat mycket väl inrättadt med kupoler, hvarifrån dagen nedfaller, är uppbyggt af Förste Lifmedikus Säwe, som nu är Brunnsläkare och mycket nitisk för Brunnens befrämjande. Fattighuset, som Lithén lät uppbygga, är nedrifvet; ett annat, inrättadt bakom vårdshuset, och kallas Fattigraden. Förr voro der vanligen 10 fattiga, nu sällan

mer än 5 à 6, hvilka erhålla i stället för mat 24 sk. om dagen. — Förr gaf Narciscaner-orden understöd åt sjuke, meddellöse Ståndspersoner under Brunnsterminerna, men denna orden har upphört. Sjökapten Alström testamenterade till Brunnen den 8 Febr. 1790 Huset N:o 189 i Kolnåtaregränd, med villkor, att huset ej fick säljas, utan reventen användas till understöd för de fattige. Rummen äro om sommaren upptagne, en del af Brunnsgäster, hvilkas antal plågar vara 50 à 60, men en del till sommarnöjen. Ett rum betalas för hela sommaren med 25 R:dr B:ko, för ena terminen hälften. Apotheke-byggningen har 26 rum; stora Brunn-byggningen, uppbyggd af Apothekaren Schultz, 33 rum; Nybyggningen 7 och förra Gymnastikhuset är inredt till 15. Terminen börjar den 1 Juni och slutar den 1 September. Afgiften för terminen är 4 R:dr B:ko, och 5 R:dr B:ko då man begagnar Bolagets åkdon. Kommunikationen med staden är om sommaren högst beqväm, sedan kullbåtarna blefvo inrättade, hvilka gå och komma hvarje halftimma. För passagen erlägges 4 sk. B:ko. De lägga till vid Logårdstrappan. Som man under vägen kan blifva landsatt hvar man behagar, måste man erkänna denna inrättnings förträfflighet.

Det vackra huset midt för det nya Badhuset tillhör Professor Säwe, som dertill erhållit plats af Bolaget.

Brunnsägorna upptaga en areal af $14\frac{1}{2}$ Tunnländ. Byggnaderna äro taxerade till $12,906\frac{1}{2}$ R:dr samt $14\frac{1}{2}$ Tunnländ jord à 500 R:dr per T:d, till $7,093\frac{1}{2}$ R:dr, tillsammans 20,000 R:dr B:ko.

Hvad denna lilla Jernbron är tack! Ack se hur behaglig och omvexlande trakten bortåt Rosendal är. När träden utmed kanalen hunnit höjd och lummighet, och Isbladsträskets odling fullbordats, blifver det en ganska angenäm promenad. Så liten denna kanal är, har den dock sin historiska märkvärdighet. Här nådes förr i landet en slags hydra, nemligen Landttullen, i sitt högsta flor ett riktigt plågoris för både jordbrukare och näringsidkare. Här var förr naturlig bätled från

Wärtan till staden. År 1624 utkom en förordning, att alla segelleder från Östersjön till Stockholm skulle igenpålås, utom den förbi Blockhus-udden. I anledning deraf lærer denna båtled blifvit tillstängd omkring 1650. Konungen ansåg detta som ett högst olämpligt hinder för ortens kommunikation med hufvudstaden, äfvensom för traktens odling och förskönande, och förordnade, genom Resolution af den 10 Juni 1825, att en kanal här skulle gräfvas. Enligt det af Löjtnant Brandenburg deröfver uppgjorda förslag, skulle gräfningen blifva 3,000 alnar och muddring 500, samt kostnaden af kanalen, 30 alnar bred, bestiga sig till 18,532 R:dr. Brandenburg, som flera år varit vid Götha Kanal anställd och hade kännedom huru der tillgick, erbjöd sig att gräfva den för 16,666 R:dr 32 sk. B:ko, men andra, troligen mindre sakkunnige, uppgjorde projektet till 12,000 R:dr. I anledning deraf åtog sig Öfverste Ljungberg att fullborda den för något öfver 11,000 R:dr. Efter några hundrade alnars gräfning afstannade arbetet helt och hållet. Med Direktionen uppstod en rättegång derom, som afgjordes genom K. Maj:ts Resolution af den 5 September 1827, hvarigenom Ljungberg skiljdes från vidare befattning, emedan han ej uppfyllde kontraktet, och liquidationsfrågan emellan parterna hänvisades till vederbörlig Domstol. Genom Resolution af den 1 Dec. 1832 beslutades, att som Kanalen, enligt det nyare förslaget, skulle kosta 14,000 R:dr B:ko, skulle Djurgårds-kassan och Strömrrensings-Kommittén deruti deltaga med 7,000 R:dr hvardera, och beviljades, att ett lån af 7,000 R:dr skulle få upptagas. Efter åtskilliga vexlingar blef ändligen Kanalen fortsatt under Kapten Oldenburgs inseende och alldeles färdig på eftersommaren 1834. Kostnaden, Jernbron och det lilla Vaktmästare-huset inberäknadt, uppgick till den lilla nätta summan af 46,000 och några hundrade R:dr, eller något öfver 15 R:dr B:ko för hvarje alm. Enligt en Resolution af 1835, skulle Kanalen underhållas af Djurgårds-kassan och Strömrrensings-Kommittén gemensamt. Kanal-afgiften vid tullen är bortarrenderad för 33 R:dr

16 sk. B.ko. En roddbåt betalar 1 sk.; Storbåt med last 4 sk., utan 2 sk.; Pråm med last 8, utan 4; Timmerflotta 8 sk.

Fridhem är beläget emellan Rosenhill och sjön. Dess område utgör en rektangel, som med sina långsidor går ner till stranden, intill det der belägna Kruthuset. Den lilla holmen Mosenberg är dermed förenad. Lifmedikus Professor Säwe erhöll denna lägenheten på 50 år, mot 25 R:dr årlig afgift, enligt Resolutioner af den 30 Aug. 1830 och den 16 November 1832. Säwes plan var att här anlägga en Bad-inrättning, men denna öfvergafs, och platsen såldes till Protokolls-Sekreteraren Borg för 1,500 R:dr. Borg åmnade att der inrätta ett Institut för svagsinta. I anseende till det ädla ändamålet, eftergafs den årliga afgiften, enligt Res. af den 30 Januari 1833. Han inhägnade dertill en plats på något afstånd från sjön, och lät der, under Öfverste Bloms inseende, uppföra en större byggnad med ett par mindre hus, samt på vestra linien lägga en lång stenvmur. Efter erhållet tillstånd sökte han tillvägabrinda en fond genom Stamboksmedel. Hennes Majestät Drottningen understödde med sin vanliga människokärlek denna välgörande inrättning. Under fortgående af detta företag uppkom en häftig tvist om medlens disponerande, inrättningens plan och förvaltningen. Borg afled innan resultatet fullkomligt utvecklat sig, och med honom upphörde all vidare åtgärd. En Direktion för denna anstalt hade emedertid blifvit tillförordnad, enligt Kongl. Res. af den 22 Maj 1834. År hafva sedan förflutit, och man fruktar allt år efter år skola tilländalöpa innan något hufvudsakligt dervid blifver tillgjordt. Inrättningar af denna beskaffenhet erfordra sådana sällsynta män, som med lågande känsla för menskligheten och begåfvade med outtröttlighet i nit, arbeta för sitt stora mål, hvilket vanligen hos dem är en herrskande passion, för hvilken de uppoffra allt. De framtråda vanligen af sig sjelfva och utveckla oftare Direktioner än de tillskapas af dem. Doktor Martin, känd för skicklighet, har ä-

tagit sig den tillämnade Stiftelsens utförande. Fridhem är taxerad till 500 R:dr.

Här intill hade Presidenten Sylvander erhållit 50 Tunmland, och der begynt anläggningen till ett sommarnöje, kalladt *Loviseberg*. Efter hans död inlöste Konungen i Dec. 1833 platsen, och de få husen der voro uppförde för 5,000 R:dr, hvilket torde böra anses som en nådebevisning, ty husen såldes för 1,000 R:dr.

Rosenhill donerades af Konungen 1825 på 50 år till Öfversten och Kommendören af Forsell. Fyra vackra villor ligga i skogsranden kring en uthuggen plan, i form af en rektangel, utgörande platsen omkring 4 Tunnl. De, som ligga till höger, äro uppbyggda af Öfversten och uthyras till sommarnöjen. Den särdeles vackra byggnaden till venster, omgifven af en smakfull plantering af träd och blomster-rabatter, tillhör Expeditions-Sekreteraren Ekmark. Enligt Resolution af den 4 Okt 1827, beviljades honom att här uppföra ett flyttbart hus efter Öfverste Bloms ritning. Här är rätt trefligt; man kan här vara i enslighet om man vill; önskar man sällskap träffas det vid Brunnen. Taxering 3,000 R:dr.

Gröndal, förr Jägare-boställe. Gumper Hirsch begärde 1791 att arrendera det, hvilket afslogs, emedan man då hade för afsigt att bortlemna det i lotter. I den att endast öfverlåta lokaler åt personer, som förbundo sig att försköna dem, var då icke riktigt antagen. Kongl. Sekr. Borg arrenderade det af Jägaren Kjellberg år 1813 på 5 år mot 350 R:dr B:ko. Der-efter donerades det af Konungen till Krigs-Rådet Ulrich på 50 år. Då Kanalen skulle anläggas, återköpte Konungen det för 13,000 R:dr B:ko, men beviljade Tit. Ulrich fri besittningsrätt på lifstid å en stor del af jorden; i sanning en betydlig uppoffring. Stället ligger behagligt under skogen vid en mycket vacker äng.

Blockhus-udden. I hedentiden var på berget härstädes en vårdkase, som hade kommunikation med dem

på Brunkeberg, på Kongshatt och flera andra ända till Sigtuna och Björkö. De antändes för att varna mot fiendens ankomst. Troligen har här blifvit tull anlagd så snart Stockholm kommit i så mycket flor, att ordentlig Tullstyrelse hunnit organiseras. Då Konung Gustaf I år 1522 belägrade Stockholm och genom befästad bro emellan Långholmen och Kungsholmen samt vid Drottningholm spärrat kommunikationen med hufvudstaden, lät han äfven härifrån lägga bro till Sikla-ön, starkt befästa den, och lät här tillika uppföra ett Blockhus, hvilket försågs med kanoner. Von Dalin anförer, att Waldemars-ön då tillhörde Djursholm, och att den utbyttes mot Lidingön. Denna uppgift finnes ej i någon handling, och strider mot det historiska om Djurgården. Att Djursholm fick Lidingön äger sin riktighet; men troligen var det i utbyte mot dess donationer till de andliga, hvilka Djursholms ägare hade rättighet att vid reduktionen 1527 återfå eller derföre erhålla ersättning. Emellertid erhöi udden efter denna anläggning sin nuvarande benämning. Enligt en Resolution af år 1692 blef Blockhus-udden, intill Jägarebostället Blockhus-porten, anslaget till bete för sjöfarandes boskap, då motvind eller andra orsaker förorsakade uppehåll.

Här är nu *Stora Sjötullen*. Den dertill anslagna platsen upptager 1 T:d 29 kappl.

Skärgårdsboerne beklaga sig mycket öfver denna tull, ty de få ej passera förr än kl. 5 om morgonen; då många stöta till på en gång, blifver det oundvikligen uppehåll innan de alla blifva expedierade; ett icke mindre svårt hinder förestår dem, då vinden är emot och de ofta hafva svårt att lägga till. De skulle gerna gifva fullt vederlag och kanske mer, om de derifrån blefvo befriade.

Plommonbacken. Utmed östliga udden och en del af Wärtans strand erhöi Hamn-Inspektoren And. Valtinson, enligt Resolutioner af den 25 Sept. 1770,

den 4 November 1772 och den 18 Sept. 1775, rättighet till en intaga, hvars areal nu utgör $5\frac{1}{2}$ T:d, bestående för det mesta af berg. Platsen, som erhållit detta oegenliga namn, är bebyggd med en mängd hus, en del nätta och vackra, med små trädgårdstomter invid, af hvilka de flesta hafva en herrlig utsigt öfver sjön till Lidingön. Dessa lägenheter, de flesta och prydligaste anlagde af hans son, Kassör Valtinson, uthyras till sommarnöjen. Han har på stenbrytning och sprängning nedlagt mycket arbete och stor kostnad. Flera tusende lass sten hämtades till Norrebro när den byggdes, och många fartyg togo der barlast. Man ser här med nöje hvad en man, med flit och ihärdighet, utan att äga stora tillgångar, kan åstadkomma. Stället är taxerad till 3,000 R:dr; något öfver 6 R:dr i tomtören erlåggas.

Öfverst på berget ligger *Eti* eller *Eols Kulle*. Härifrån har man en vidsträckt utsigt ej allenast öfver segelleden till staden, som presenterar sig i åtskilliga riktningar, utan äfven öfver Wärtan och Lidingön. De hvita seglen i öster stickande fram öfver bergen och sedan glidande fram åt staden, de utgående till mötes, fartygen, än kryssande, än seglande för god vind, i oupphörlig omvexling korsande hvarandra, äro en utmärkt liflig och behaglig anblick. Få ställen på Djurgården hafva en så fri och vidsträckt utsigt. Tvenne tjenstemän vid Blockhustullen hade mellan bergsskrefvorna uppodlat ett par smärre trädgårdar. Tull-Inspektör Middendorff uppförde på sin tomt en byggnad, och erhöll besittningsrätt å den lilla odlingen (något öfver ett halft Tunmland) den 18 Januari 1806. Nedom och i en båge omkring Johannisberg, erhöll Kapten J. G. Ekman inhägnadsrätt den 21 Juni 1814 på $11\frac{1}{2}$ T:d, tillika med Djurgårds-vaktstugan mot årlig afgift efter portskrifning. Han begynte odla och nedlade mycket arbete, men dels härigenom, dels af andra orsaker, blefvo hans affärer så försämrade, att han beslöt begifva sig utrikes. Han lemnade då lä-

genheten till sin svåger, Tolagskamereraren Sundeman, af hvilken Tull-Inspektoren Thorsell tillhandlade sig densamma år 1822; härefter uppförde Thorsell den åt öster eller åt stora segelleden med façaden vettande större byggningen samt den näst intill varande köksbyggningen; dessutom stall och vagnshus jemte flera slags uthus samt källare; äfven anlade Thorsell den ifrån portstugan till corps de logis ledande körväg. Djurgårdsdirektionen lät då fråga Tull-styrelsen om den hade något att invända emot denna afhandling, eller ansåg sig äga någon dispositionsrätt öfver Blockhusuddens område, hvarpå den sednare förklarade sig ej äga rätt till anspråk derå. Nämde Thorsell hade förut den 8 Juni 1818 köpt Eols Kulle af Middendorffs arfvingar för 2,000 R:dr; han blef således ägare af hela lokalen, utgörande $13\frac{1}{2}$ T:d. Källarmästaren Fick, hvilken sedermera blef innehafvare, uppförde derefter de åt vestra sidan varande, icke obetydliga, 3:ne bopningshus, jemte flera mindre uthus. Fick sålde Eols Kulle till Kapten Lorentz Erling för 1,600 R:dr den 17 Januari 1838. Afgiften för tomten till Djurgårds-kassan är 7 R:dr 24 sk.

Det är *Johannisberg*, som ligger dernäst på bergets sluttning åt staden. Öfver-Inspektoren Trotzig begynnade att der odla ett mycket oländigt jordstycke. I anseende till den kostnad han derå användt, erhöil han den 19 Febr. 1808 besittningsrätt på 50 år, och som han särdeles väl bebyggt stället, blef det, enligt Resolution af år 1816, beviljad som everldlig ägo. Grosshandlaren Nordblad inköpte väl i Febr. 1833 Johannisberg på konkurs-auktion för 3,400 R:dr, men derom uppstod någon tvist, hvilken dock så bilades, att Grosshandlaren Erdtman deraf blef samma år ägare för 3,666 R:dr 32 sk., men sålde det året derpå till Krigs-Rådet Salomon för 3,300 R:dr, hvilken derå uppförde 2:ne prydliga byggnader, bestående af en salong och en köksbyggning samt till det yttre förskönade den förut varande manbyggnaden. Bergs-Rådet Axel Beskow köpte detta väl bebyggda och med

vacker trädgård omgifna ställe af nämde Krigs-Råd för 7,500 R:dr.

Arealen är 2 Tunnländ 5 $\frac{1}{2}$ kappländ, och taxeringen 2,000 R:dr.

Vid vägen, som går upp till Eols Kulle, var *Blockhusporten*, som här stängde Djurgården, belägen. Den höga blef för några år sedan borttagen, såsom stående endast till vanprydna.

Denna klippa, der man nedlagt betydliga summor på sprängning, planering, byggnader och trädgårdsanläggningar, hufvudsakligast för sommarnöjen, afkastar mer än mången stor landegendom. Plommonbacken, Eols Kulle och Johannisberg utgöra med bergen 21 Tunnl., men deraf äro ej mer än 3 à 4 Tunnl. brukbar jord, det öfriga är granitberg. Taxeringen uppgår till 21,000 R:dr, men inköpet skulle blifva mycket betydligare. Hvarje tunnländ brukbar jord öfverhufvud, räknadt med sina åbyggnader, uppgår i värde, köpare emellan, till omkring 3,500 à 4,000 R:dr B:ko.

Täcka Udden, förr kallad *Rytterholmen*, skjuter ut i sjön, nästan i form af en halfmåne, och består mest af berg, med någon jord bland bergskrefvorna. Dess vackra läge och behagliga omgifning föranledde Riks-Rådet Grefve C. G. Tessin att en Middsommar-afton der tillställa en stor fête för Kongl. Hofvet och flera förnåma gäster. Denne Tessin, vetenskapsman, snillrik konstnär, qvick och liflig, den mest fulländade Hofman på sin tid, förstod att tillställa denna festiviteten så ståtligt och så intressant roande, att den länge både när och fjerran beskrefs och omtalades. Grosshandlaren Dassau hade erhållit Täcka Udden till ett sommarnöje, tillika med en del af stranden utmed sjön emot Nedra Manilla. Då Sp. Env. Corall begärde och erhöll denna jordsträcka intill Täcka Udden, bekom Enkefru Dassau i ersättning Jägare-bostället Blockhusporten, och, i anseende till de stora tjänster Handelshuset gjort det allmänna, utsträcktes

besittningsrätten för henne och efterkommande, mot 10 R:dr B:ko årlig afgift, enligt Resolution af den 26 Febr. 1790. Dess ågor sträckte sig nedom Eols Kulle till Jägare-bostället Kaknäs. Då Djurgårds-kanalen anlades, erhöll Täckas Udden ersättning af Gröndals ågor. Isbladstrasket var då sumpigt och ofta öfversvämmadt af vatten, men genom kanalens gräfning är det nästan alldeles uttorkadt, och redan nu för det mesta odladt. Täckas Udden är det största stället på Waldemarsön, samt har något jordbruk och vinterföder kreatur. Arealen var förut 33 T:d 12 kappl., men blef vid bytet något förändradt.

Fru Dassau sålde stället till Grosshandlaren Engström för 8,000 R:dr och denne till Grossh. Palm Svensson för 14,200 R:dr den 14 November 1811. Stället är mycket väl bebyggt, och har en särdeles vacker belägenhet, samt är taxerad till 18,000 R:dr.

Manilla ö, förr Tolförsholmen; här har af ålder varit fiskarekoja och notställe, samt upplag för bräder, kalk, &c. Den förste, som bosatte sig der för stället behaglighet, var Ballettmästaren Gallodier på 1770-talet. Af Konung Gustaf III:s egna händer erhöll Spanske Envoyén Corall Resolution af den 26 Febr. 1790 och ytterligare af den 14 Mars 1791, på intagandet af en skogsbacke gent emot Tolförsholmen. Området blef sedan mycket utsträckt, äfven utmed sjön till Täckas Udden. Han bebyggde stället kostsamt, förskönade det med många vackra anläggningar, och kallade det Manilla. Den stora byggningen på berget var ej annat än vagnshus och stall, ehuru dess yttre arkitektur tycktes tillkännagifva ett ståtligare inre. General-Direktör Hagströmer innehade det efter honom, och inredde boningsrum derstädes. Grefve Oxenstjerna, den älskvärde poeten, bodde här någon tid och besjöng uti ett behagligt skaldestycke Tolförsholmens öden. Nedra Manilla köptes af Grossh. Söderberg, och äges nu af dess måg, Landsh. Frih. von Kræmer; det är taxerad till 5,000 R:dr. Professor Almroth köpte Öfra Manilla, och lät vid sjön anlägga ett bränneri, samt

sålde det till K. Sekr. A. Borg 1810. Traktör O. Sundberg köpte holmen i Febr. 1808 för 666 R:dr 32 sk., och höll der vårdshus, men sålde lägenheten till Borg för 1,000 R:dr B:ko den 20 Mars 1813. Öfra Manilla köptes 1818 af H. M. Konungen för 18,000 R:dr. Huset begagnas till förvaringsrum under vintern för allehanda sommarväxter.

Borg, denne oförgätlige människovän, anlade härstädes ett institut för blinda och döfstumma, till en början af egna medel, men erhöll 1810 bidrag af Statsmedlen. Han byggde Manhem synnerligast med aktiemedel och biträde af eleverne, hvilka under hans ledning hunno en hög grad af bildning i mångfaldiga studier och de vackra konsterna, samt tillika i slöjder och handarbeten. Det blef färdigt omkring 1817. Hennes Majestät Drottningen har med ädelt nit omfattat denna stiftelse. Genom hennes skyddande verksamhet har den vunnit en högre utveckling och sitt fortfarande bestånd. Då denna Drottning omtalas är det alltid för välgörenhet. Åt hvarje stiftelse, som i sin organisation innebär lindring i människans lidanden, räcker hon en hjälpsam hand. Esterverlden skall därför ära henne som de olyckligas moder. Efter Borgs fränfalle inlöstes egendomen 1840 med 18,600 R:dr. Inrättningen åtnjuter sedan 1840 ett Statsanslag af 10,000 R:dr, och står under en Direktion, der H. M. Drottningen är Beskyddarinna. Här kunna underhållas 70 elever. Efter beräkning finnas i Riket omkring 2,000 döfstumma och blinda, så att, för att alldeles uppfylla ändamålet, borde 240 kunna emottagas. Inkomsterna utgjorde 1842 13,382 R:dr 3 sk. 9 r:st., och utgifterna 11,767: 23. 3. Institutets fond 79,592 R:dr 32 sk., hvaraf fastigheter och inventarier bestego sig till 32,126 R:dr och utlånta medel till 43,666 R:dr 32 sk. Några år emottogos här svagsinte, hvaraf flera utskrefvos återställda. Vid upplösningen hemskickades de kvarvarande hvar och en till sin hemort. Borgs afsigt var att vid Fridhem inrätta denna välgörenhets-antalt i större skala.

Läget är öfvermåttan täckt och behagligt. Omgif-

ningen är genom planering, gångars anläggande, träd- och buskars planterande på det högsta förskönad. En liten Jernbro förenar Manhem och den lilla romantiskt belägna ön. På ena stället är manliga personalen, och på den andra den kvinnliga.

Dröjer man framför dessa byggnader, erinrar sig den bortgångne, som med outtröttligt nit antog sig samhällets mest vanlottade klass, huru han der endast lefvat för menskligheten, och ser huru de olyckliga der njuta en lyckligare lott, för hvilken han så rastlöst arbetat, står det hela der som en ärofull minnesvård efter en människovän. Hans anda tyckes liksom fortleva i sonen, hvilken med lika värma och framgång uppehåller fadrens stora och välgörande stiftelse.

Manhem är taxerad till 1,600, Manilla till 2,600; således är den fordna Corallska anläggningen tillsammans värderad till 38,600 R:dr.

Manilla ö har äfven ett historiskt minne. Hennes Majestät Drottningen och, för första gången på Svensk botten, Hennes Kongl. Höghet Kronprinsessan Josefina Maximiliana Eugenia landstego här den 13 Juni 1813. Emottagandet var öfver all beskrifning hänförande. Det var en jubelfest, frivillig och hjertlig i sin högsta betydelse, och minnet af denna dag blifver alltid kärt för Svenska folket; ty dessa höga Personer hafva genom sina ädla egenskaper gjort sig af nationen uppriktigt vördade och älskade.

Dernäst kommer *Alnäs*, som ligger ganska täckt utmed sjön. Banko-Kommissarien Berg erhöll besittningsrätt derå den 24 Februari 1764. Vål anlades en liten trädgård, men stället blef högst obetydligt bebyggt. Grosshandlaren Kysel blef deraf ägare, enligt Resolution af den 2 Mars 1787, bebyggde stället och lemnade det i godt stånd, då han sålde Alnäs till Hofjuvelerarne Michaelson och Benedicks för 4,666 R:dr 32 sk. i Mars 1808, hvilka ytterligare förskönade lokalen. Grosshandlaren Benedicks köpte Juveleraren Michaelsons andel i November 1830. Arealen ut-

gör 1 Tunmland 31 kappland; stället är taxerad till 8,000 R:dr.

Det vackra huset, så romantiskt öfverskuggadt af lummiga träd, beläget på kullen som ett stort monument på en ättehög, är *Listonhill*. Engelska Envoyén Robert Liston erhöll denna plats, utgörande 5 T:d $17\frac{1}{2}$ kappland, enligt Resolution af den 15 Sept. 1790, mot 10 R:dr till Djurgårds-kassan och 10 R:dr i årlig afgift till Jägare-boställena Biskops-udden och Ryssviken. Han namngaf stället, och nedlade mycken kostnad på byggnader, trädgårds-anläggningar och ställets förskönande. Vid sin afresa sålde han det till Grosshandl. Elias Langenberg för 700 £ Sterling, enligt Resolution af den 12 November 1802. Dennes Enka sålde stället till Grosshandl. Wennerqvist för 5,000 R:dr B:ko, den 14 Sept. 1808. Efter honom köptes det af Direktören, Riddaren och Kommend. Arfvedsson för 9,750 R:dr den 12 Juli 1813, som ännu deraf är ägare. Det är taxerad till 9,000 R:dr.

Det är visserligen nöjsamt, då man under en promenad genom Djurgården passerar det ena vackra stället efter det andra, att stanna och betrakta samt reflektera öfver anläggningarnas olika läge och bebyggande, men det intressantaste är den beständiga omvexlingen. Man går från den ena trakten till en annan och kommer likasom i en ny natur. Vägen från Framnäs till Djurgårdsbrunn är helt och hållet olika den från Bergsjölund till Blockhus-udden. Den förra är glad, tjusande med idylliskt behag, och väcker känslan till flödande njutning i en hänförande natur. Den sednare är enslig, högtidlig, någon gång dyster; här finner man det stilla lugnet, känner sig böjd för allvarliga betraktelser. Den förra trakten är liksom danad för poeten, den sednare för filosofen.

Bergsjölund, förr utbete till Biskopsudden. Riksmarskalken Reutercrantz lät år 1692 bortföra härifrån en stor röd byggnad till gamla Ladugården, som då

innehades af Militz. Biskops-udden har troligen varit kanske det äldsta någorlunda väl bebyggda boställe på Waldemarsön. Här voro 1649 fyra större byggnader. På den lilla kullen nära sjön låg Drottning Christinas lusthus. Konung Carl X hade beslutat att här uppbygga ett lustslott, hvartill de la Valée år 1658 uppgjort ritning. En del materialier voro levererade, men Konungens död afbröt företaget. Af Jägaren Lorentz öfvertog Bokhållaren Isak Kjerrman bostället, hvilket gillades, enligt Resolution af den 3 Maj 1759. Sedan han bebygget stället, sålde han det till Grossh. Olbers i Sept. 1773 för 30,000 d:r K:m. Af honom köpte Ambassadören Sprengtporten i Juli 1775 för 36,000 d:r K:m., med årlig afgift till boställena Ryssviken och Biskopsudden. Sedan han förbättrat stället, sålde han det till Grosshandl. Fries i Juni 1792 för 6,000 R:dr Sp. Kort förut var Fries ägare af Waldemarsudden. Biskops-uddens ägor intill Listonhill erhöll han i Juli 1803 mot årlig afgift af 33 R:dr 16 sk. Innehafvare af dessa båda ställen, förvandlade han bergshöjden till en park, på sin tid den vackraste promenad på Djurgården. Manbyggnaderna lågo midt för sjön, omgifna af en trädgård med många slingrande gångar. Stället var då mycket vackert, men förföll slutligen helt och hållet under hans enkas besittning. Konungen skall hafva bjudit henne 40,000 R:dr B:ko för besittningen, emedan han der ämnat bygga ett större lustslott, men hennes envishet hindrade denna vackra plan. Efter hennes död 1837 såldes hela egendomen. Bergsjölund inköptes för Djurgårds-kassan den 13 Maj 1838 för den höga summan af 24,000 R:dr B:ko. Som Djurgårds-kassan var Konungens, gjordes denna betydliga uppoffring endast och allenast för att en så herrlig lokal ej skulle vanpryda Djurgården. Husen nedrefvos och platsen planerades, så att ej ens spår efter Drottning Christinas lusthus finnes. Parken omskapades till en vacker och skuggrik promenad, särdeles högtidlig kring de stora ekarna. Här bergas 40 à 50 lass hö, en i sanning ringa afkastning för en så betydlig summa. Arealen är 35 T:d 28 kappl., med Waldemars

udde och den erhållna delen af Biskops-uddens; taxeringen är 12,000 R:dr.

Waldemars udde, afskild från Jägare-bostället Ryssviks ågor. Som Djurgårdsgårdesgården gick upp öfver berget blef detta område liggande utanför Djurgårdens staket. Denna lägenhet uppläts till Kommissarien Alström den 18 Juli 1737, hvilken afstod den i Mars 1754 till ett Bolag, som innehade ett privilegium på oljeslageri, hvilket förestods af Engelsmannen Maister. Besittningsrätten beviljades så länge oljeslageriets drifvande fortsattes. Maister löste sig till aktierna. Efter hans död såldes det af hans kreditorer till Grosshandl. Fries för 2,333 $\frac{1}{2}$ R:dr den 9 Oktober 1782. Af hans arfvingar såldes det efter Enkans död till Grosshandl. Bergman Olson i Juli 1839. Taxeringen är 20,000 och Oljeqvaren särskilt 5,000 R:dr. Lägenheten erlagger till Djurgårds-kassan 3 R:dr 16 sk. Här har äfven varit Stålbränneri och Puderqvarn.

Vid Ryssviken var det förr så mycket besökta vårdshuset *Woffelbruket*. Detta boställe är nu indraget. Enligt Resolution af 1815 skulle husen nedrifvas. Ågorna förenades med Bergsjölund. Här var en tid en Kongl. vedgård. Woffelbrukets trenne vårdshus-byggnader nedrefvos 1826.

Oakhill. Af den så kallade Ryssbacken erhöll Öfversten Fr. Blom 25 kappl. på 15 år samt en tillökning af utrymmet år 1832, då tiden förlängdes på 20 år och afgiften förhöjdes till 33 R:dr 16 sk. Han uppförde en paviljong i Kinesisk stil midt för Bellmans byst, och sedermera på andra sidan om berget ett flyttbart tvåvåningshus, mycket väl beläget, med vidsträckt utsigt öfver segelleden till staden. Det sistnämnda huset beboddes först af Engelske Amiralen Baker; men lägenheten såldes sedan till nuvarande ÖfverStåthållaren Grefve Lewenhaupt, med undantag af paviljongen, hvilken Öfversten ännu åger. Stället har fått namn af Oakhill eller på Svenska Ekkullen.

Från stadstomterna till Ryssvikens förra ägor, emellan sjön och landsvägen, är ett område af 5 T:d 11 $\frac{1}{2}$ kappl., hvaraf den ena delen kallas *Alberget*, i anledning af den der växande alskog, och den andra *Stärkelsebruksbacken*. Hvilken som der anlagt Stärkelsebruk eller när det skedde, kan ej bestämdt upplysas. Vål omförmåles en Engelsman Maister, som anläggare, men ingen handling derom har kunnat tillrättaskaffas. Troligen har det varit omkring 1640, då Kimröks- och Glasbruket inrättades, men denna Stärkelsefabrik måtte icke länge fortfarit, ty 1755 bortgäfvos flera tomter dels på Alberget, dels på Stärkelsebruket, såsom till Timmerman Åkerblom, Olof Johansson Bomdal, Timmerman Olof Westerberg, John Åkerlund m. fl., och i en resolution af 1774 förklarades, att Stärkelsebruksbacken skulle ställas under Riksmarskalkens inseende. Äfven står bryggan vid sjön på 1691 års Karta antecknad såsom förra Stärkelsebrukets brygga. Numrorna 1, 2, 3 utgjorde Stärkelsebruket och 5, 6, 7, 8 Alberget. I åtskilliga handlingar förmåles, att Konungen ägde oafhändligen upplåta dem, såsom liggande utom Djurgården.

N:o 8. Visitatorn vid Stora Sjtullen Lars Ahlgren erhöi, enligt resolution af 1748, en tomt uti sjöviknen mellan Stärkelsebruket och Woffelbruket, hvilket troligen varit denna. Ägdes på 1770-talet af Hofskräddaren Rungren, och sedan af enkan. Deras dotter blef 1792 gift med K. Kammartjenaren Brandström. Derefter blef Ryske Handl. Semminoff ägare, hvilken sålde denna lägenhet till Sekret. Westberg omkring 1806. Denne afyttrade den i Oktober 1816 till Hof-Distill. Mangeot för 5,500 R:dr, hvars son, Hof-Cicelör Mangeot, sedan blef ägare deraf. Denne nedref de hus, som voro byggda på Ryska sättet, ombyggde så väl karaktärsbyggnaden som bränneriet. År 1818 var denna egendom taxerad till endast 3,100, med ett såp- och tvål-kokeri till 4,000 R:dr. Prof. Åkerman köpte egendomen 1833 för 16,300 R:dr, men denna handel återgick. Cicelör Mangeot sålde det 1836 till nuvarande

Öfver-Ståthållaren m. m. Gr. Lewenhaupt för 12,000 R:dr. Under Mangeots besittning blef området utvidgadt, så att det erhöil en mera reguljerskapnad; det utgör 26 kappl. och erlågger i tomtören 5 R:dr B:ko. Är taxerad till inköpssumman. Här är ett bränneri med en panna af andra klassen om 54 kannor, hvilket innehafves af Bryggaren Lychou.

N:o 7. Enligt Taxerings-längderna på 1770-talet var förenämde Semminoff ägare till denna tomt och hade äfven här byggt på Ryska sättet. Han sålde den ena hälften i Juli 1806 för 2,666: 32. till Sekret., sedan Kommerse-Rådet B. G. Westberg. Handelsman Gräberg köpte både Westbergs och Semminoffs ägande delar, så att han 1810 deraf var ägare, men dog kort derefter. Enkan blef snart omgift med Tullförvaltaren Govenius, som dog 1815, hvarestefter hon sålde egendomen 1817 till Chartæ-Sigillatæ-Ombudsmannen Andersson för 5,500 R:dr, som 1829 öfverlät den på sin son, Kanslisten Andersson, till ett pris af 6,000 R:dr, hvaröfver Resolution utföll den 30 Jan. 1833. Byggnaderna voro gamla och till en del byggda på Ryska sättet. Egendomen förbättrades väl något under den förre, ty taxeringen, som förut var 4,500 R:dr, hade 1822 höjt sig till 8,500 R:dr. Kanslisten Andersson sålde det 1834 för 8,666 R:dr 32 sk. till Konsul Cantzler, hvilken så godt som ombyggde hela egendomen och försåg den med än flera hus, samt förskönade den lilla lokalen om 8½ kappl. i många hänseenden. Hans Enka är nu ägare. Den är taxerad till 9,000, och betalar i tomtöre 5 R:dr.

N:o 6. Sjöman Bomvall erhöil 1754 tillstånd att intaga och bebygga denna plats. Den ägdes sedermera af Lundholm, hvars dotter blef gift med Kocken Bonnet, hvilken der i många år höll ett mycket trefligt och flitigt besökt vårdshus. Efter honom köpte Grosshandlaren Björkman denna lägenhet 1816 för 2,000 R:dr. Husen voro mest borthyrde; isynnerhet var här ett vårdshus, som innehades af en

mindre väl beryktad qvinna, kallad Råfsaxen för sitt lockande väsende, hvilket namn det länge bibehöll. Efter Björkman blef Grosshandlaren Bratt ägare 1828, som der anlade en brädgård; stället var då taxerad till 3,300 R:dr och brädgården till 4,000 R:dr. Stads-mäklaren Weylandt köpte denna lägenhet 1830, bortröjde husen, planerade platsen och uppförde der det stora vackra huset, förskönande omgifningen med mycken smak, hvarvid ingen kostnad sparades. Han har här rest ett vackert minne efter sig. Stället är nu taxerad till 20,000 R:dr. Området är 16 kappland och tomt-afgiften 10 R:dr B:ko.

N:o 5. Detta var en af de tomter, som utlemnades af Djurgårds-styrelsen till bebyggande 1755. Enligt Taxerings-längderna var Skeppsklareraren Hagbom på 1770-talet ägare, och innehade den i många år. Efter honom blef dess son, Direktör Hagbom, ägare; dess Enka försålde denna lägenhet 1822 eller 1823 till Kommerse-Rådet Arfvedson, hvilken der uppbyggde det ena huset. Hans Enka erhöll 2 T:d 6 kappl. utvidgning å tomten den 25 Sept. 1827, hvilken dock återgick till Djurgården, när hon i Januari 1834 sålde denna egendom till Grosshandl. Mann för 12,500 R:dr. Dock bifölls honom att utflytta staketet, hvaremot han bortsprängde hörnet af klippan som framsköt mot tomten och anlade ny väg. Tit. Mann har nedlagt mycken kostnad på ställets ytterligare bebyggande och förskönande, så att det i hans hand fått ett annat utseende; området är blott 9 kappl. Stället är taxerad till 12,500 R:dr, och betalar 8 R:dr i tomtören. Denna tomt kallas i gamla handlingar lilla berget.

N:o 4. Denna tomt innehades på 1770-talet af en Sjökapten Wettersten, och var länge inom denna slägt, till dess en Enka Wettersten sålde den ena delen den 19 Februari 1808 till Bryggaren Österman för 1,200 och den andra i December 1809 till Doktor Brandt för 2,000 R:dr. Efter dem blefvo Grosshandl.

Stenberg och Rådman Söderström ägare. Den köptes 1812 den 30 Oktober af Grosshandlaren de Ron för 9,000 R:dr. Dess arfvingar försålde den sedermera till Grosshandl. Silfverberg, som ytterligare bebyggt och förskönat stället. År 1818 var lägenheten taxerad till 4,000, men de Ron måtte der haft särdeles betydlig brädgård, ty 1822 och 1828 var stället taxerad till 10,000 R:dr, och Brädgården till 40,000, eller tillsammans 50,000 R:dr; nu är taxeringen å den förra 11,000 och å den sednare 13,000 R:dr, tillsammans 24,000. Arealen är 13 kappl., och afgiften till Djurgårds-kassan 14 R:dr.

N:o 3. Denna lägenhet, den största af det fordna Stärkelsebrukets område, innehades 1680 af Raphun, hvilken öfverlemnade den på vissa villkor till Diedrich Wietvogel den 26 Sept. 1692. Sedermera blef en Sekreterare Smidt ägare, som sålde den till en Holländsk Sjökapten Magnus Heyenberg för 5,400 d:r K:mt. Han anlade här en trädgård, och införde från Holland körsbärsträd, så kallade Glaskirkschen, af utmärkt godhet, hvaraf ännu en liten park är kvar, den äldsta anläggning af detta slag. Af Heyenbergs arfvingar köptes denna egendom af Kommerse-Rådet Zettersten, såsom en lägenhet utom Kongl. Djurgården. Den gick sedan i arf till dess dotter, gift med Grossh. Elfving, och inlöstes efter dennes död af hans måg, K. Förste Lifmedikus, Med.-Rådet och Riddaren af Pontin, som gaf lägenheten namn af Rosenvik. Af honom hafva flera hus blifvit uppförda, hvaribland förtjenar omför-mälas ett tvåvånings trädhus, upptimradt vid Hernösand, Timmerås socken, och här inom en månad uppsatt under tak. Ett annat stenhus har för 7 år sedan blifvit inredt till boningshus, från att förut hafva varit Bränneri, som nedlades. Brädgården, som innehafves af Hrr Schön & Kon.p., har blifvit flyttad till sjöstranden.

Utom de betydliga kostnader Medicinal-Rådet nedlagt på byggnader, pålning och planering, har han med betydliga uppoffringar här anlagt en trädgård,

som i hög grad förtjenar botanici's uppmärksamhet. Han har riktat den med växter af mångfaldiga slag från alla jordklotets delar, vinnlagt sig om nyttiga och praktfulla växter, och särdeles att på öppen jord odla en mängd, som man ej förmodat kunna tåla klimatet. Här äro flera hundrade träd, mest sällsynta, och af honom införda. Utom plommon, äpplen, päron af många slag och af utmärkt godhet, växa här aprikos-, valnöt-, qvitten-träd och Zellner-nötter, m. m., hvilka alla lemna mogen frukt. Örternas antal är betydligt, och utgör, i synnerhet en mängd sällsynta, ett rikt fält för en botanicus. Lefvande paviljonger, häckar och blomster-rabatter, äro här smakfulla prydnader. Här är fruktträdgård och blomstergård, yppig och praktfull, när under högsommaren allt står i färgrik blomning. Det var här Medicinal-Rådet gjorde en mängd odlingsförsök, innan han uppgaf planen till stiftelsen af Trädgårds-Föreningen, en inrättning, som redan njuter och förtjenar nationens förtroende. Denna egendom är taxerad till 16,000, med brädgården, och erlägger i tomtören 16 R:dr. Arealen 1 T:d 27 $\frac{1}{2}$ kappl. — Distillator Falkman erhöll rättighet att, enligt öfverenskommelse med ägaren, härstädes anlägga distillatorsverk den 27 Febr. 1837.

N:o 2. Efter hvad man med sannolikhet kan uträkna, var det denna tomt, som bortlemnades den 10 Oktober 1755 till Timmerman Westerlund, och att det var hans son, som blef Inspektor vid Tjärhofvet, och uppbyggde karakters-byggnaden 1783. En del innehades dock af en annan, som vid stranden hade en fiskarkoja. Af Inspektor Westerlund köptes den af General-Majoren Willebrand, enligt Resolution af den 28 Sept. 1803. Han inköpte den andra tomten, och sålde den enligt Resolution af den 22 Febr. 1808 för 5,666 R:dr 32 sk. till Restauratören Jean Baptiste Le Maire, som der anlade ett värdshus, hvarefter stället fått namn af Franska värdshuset. Under hans tid bebyggdes det ännu mer, och sedan ytterligare af Juvelerären Ludvig Sturm, som deraf blef ägare, först af en del, men

af det hela enligt Resolution af den 1 Oktober 1827 för 15,000 R:dr. Arealen är 24 kappl., och afgiften för tomten till Djurgårds-kassan 16 R:dr.

N:o 1. Denna innehades på 1770-talet af Juveleraren Zettersten; förmodligen dess afkomling, Juveleraren Carl Zettersten, sålde den 1805 den 23 Nov. till Grossh. Lexow, hvilken afyttrade den till Grossh. Georges. Det stora gula huset byggde Lexow, och blef tomten ytterligare bebyggd af Georges. På Konkursauktion efter honom köptes den af Grosshandlarne J. A. Stenberg och Lindgren i September 1813 för 5,250 R:dr. Snickar-Ålderman Fick köpte Stenbergs del, enligt Resolution af den 29 Sept. 1815, hvilken 1816 afyttrade den till Fabrikör Lagervall för 8,000 R:dr; denne sålde sin del till Lindgren, hvilken åter afyttrade egendomen till Sjö-kaptan Albom för omkring 15,000 R:dr år 1823. Albom anlade här ett såp- och tvålkokeri, som fortsattes en tid af Enkan, då egendomen var taxerad till 12,000 R:dr och verket till 6,000 R:dr. Denna egendom är nyligen såld till en Sjö-kaptan Falk för 16,666 R:dr 32 sk. B:ko. Afgift 10 R:dr.

För en del, som hafva böjelse för det historiska, torde det vara intressant att se, huru dessa egendomar år ifrån år blifvit bebyggde och stigit i värde. Detta synes särdeles af taxeringen.

1818 N:o 1	8,000:	1839 N:o 1	12,000:
2	4,750:	2	14,550:
3	15,000:	3	16,000:
4	5,000:	4	24,000:
5	2,450:	5	12,950:
6	4,300:	6	20,000:
7	3,850:	7	9,000:
8	3,100:	8	16,000:

Summa B:ko R:dr 46,450: B:ko R:dr 124,500:

Om man nu undantager N:o 3, så blifver skillnaden ännu märkbarare.

DJURGÅRDS-STADEN.

Kongl. Amiralitetets Krigsmanshus-kassa erhöill af Drottning Christina det område, som nu utgör Djurgårdsstaden, till uppbyggande af ett sjukhus, äfvensom nödiga byggnader för sjömän och andra personer, som lydte under deras styrelse, enligt Kongl. brefvet af den 31 Oktober 1646 och ytterligare af den 18 Febr. 1648, stadfästade af Kon. Carl XI den 28 Maj 1683 och den 11 Maj 1696. Platsen bestod för det mesta af kala klippor, här och der några gräsvallar samt o-ländiga stränder. Som flottan, tillika med Amiralitetet, sedermera blef förflyttad till Carlskrona, indrogs detta sjukhus, och Amiralitetet var egentligen icke mer i behof af lokalen; som den likväl en gång var done-rad, ansåg Förvaltningen sig deraf böra draga all möjlig fördel; den sökte och erhöill dertöre beständare besittningsrätt derå genom Kongl. Förordningen 1696, der 2 § innehåller, att som Amiralitetets Krigsmanshus-kassa erhållit öppet bref på platsen å Djurgården, der de sjuke hätmännen varit skötte, så ägde den att densamma bortarrendera eller eljest göra sig till nytta. För att gifva läsaren vid handen huru litet det avancerat med byggnaden, meddela vi ett sammandrag af en karta öfver området, som Amiralitetet lät författa i Oktober 1724 genom Landtmätaren G. Höijer. Få tomter voro bebyggda eller bortarrenderade. Vid detta tillfälle begärde Bryggare-Åldermannen Johan Lampa att få intaga den å kartan utprickade platsen, hvilket bifölls. Af Tillæi karta 1733 synes, att bebyggandet gått långsamt. Blott några få hus voro tillkomne. Grosshandlaren Lodsach köpte af Lampa åbyggnaderna 1735, och erhöill transport på platsen af Amiralitetet mot tomt-ören. Han inrättade här ett skeppsvarf, hvilket sattes i gång med största drift och troligen stor penningstyrka, ty annars hade resultaten ej på så kort tid kunnat vara så hastiga och så

stora. Denna anläggning drefs med stor personal och föranledde liflig kommunikation med allmänheten. Lodsach måtte varit en ovanligt verksam man. Amiralitytetet lät indela hela området uti 8 kvarter och dessa i tomter, samt några ordentliga gator. Att detta skett på Lodsachs föranstaltande eller på ett eller annat sätt genom honom, kan man sluta deraf, att tomterna bebyggdes af Skeppare, Skeppstimmermän, Tjårvråkare, Smeder och andre, som hade sin förtjenst vid varfvet, äfvensom från anläggningen på Beckholmen, som erhöll sina privilegier den 6 Maj 1692. Lodsach var äfven intressent deruti. Om han just ej anlade staden, så kan man med skäl anse honom som dess stiftare, dess grundläggare, ty nästan alla de första invånarne lefde för det mesta genom honom. Bifogade karta af Tillæus, uppgjord 1736, visar huru staden på ett år blef indelad och bebyggd. Man kan bestämdt antaga, att varfvets anläggande var den mest verkande orsaken. Skada att anläggningen ej skedde mera reguljert, men lokalen var bergig; en del gammalt, som stod i vägen, borttogs väl, men allt kunde icke rubbas.

Utom mindre fartyg, byggdes här:

1736	Fregattskeppet "Sveriges lycka"	126	läster.
1737	Brigantinen "Djurgården"	50	d:o.
1738	"Spekulationen"	70	d:o.
1738	Fregattskeppet "Sveriges frihet"	50	d:o.
1741	Fregatten "Leyonhufvud"	145	d:o.
1747	50-Kanonskeppet "Upland".		

1748 50 dito "Södermanland".

"Upland" kostade 287,368 d:r K:m:t.

1761 och följande åren byggdes för Krigs-Kollegii räkning ett 50- och ett 60 kanoners Skepp, och gjordes reparationer, enligt ackord, för 1,035,000 d:r K-mynt.

1765 och följande åren byggdes ett Skepp om 50 och om 60 kanoner, Fregatten N:o 4 och Fregatten "Lodbrok" för arméns flotta i Finland. Utom dessa byggdes flera större och mindre handelsskepp. På de sista 15 åren sedan 1829 äro här reparerade och byggde: Skepp 176, Briggar 549, Skonare 580, Galeaser

375, Koffar 18, Jakter 37, Slupar 231, Åbo Paket 2, Kongl. Fregatten "Chapman", Storbåtar 6, Lustfartyg 41, Gigg 1, Vefslup 1, Ångfartyg 106, Ångslupar 4, Jernpråmar 160. Bland de nybyggda skeppen vilje vi blott nämna: 1836 och 37 Briggen "Mary"; 1838 och 1839 Briggen "John"; 1840 och 41 Briggen "Edward"; 1842 och 43 Briggen "Jenny." Till alla dessa arbeten hafva 281,730, och till fyra förenämde briggar 28,898 dagsverken åtgått.

Efter Lodsachs frånfälle inträdde Rådmannen, sedermera Borgmästaren i Stockholm, Gustaf Kjerрман såsom delägare med Enkan. Efter deras död inköptes detta varf af ett bolag, bestående en tid af 16 intressenter, såsom Wahrendorff, Kysel, Grill, Chapman, m. fl., der hvarje aktie gällde 29,200 R:K. Omkring 1800 började John Burgman att tillhandla sig aktier, så att 1810 ägde Stats-Sekreteraren Lagerbring $\frac{1}{2}$, Grossh. Björkman $\frac{1}{4}$, Grossh. S. T. Georges $\frac{3}{8}$, och Burgman $\frac{3}{8}$, hvilken dock omkring 1820 utlöste Georges, så att Burgman ägde $\frac{3}{4}$. Den resterande sjerdedelen inköptes af Burgmans måg, Grossh. Fredholm, som efter Burgman nu är ägare af hela varfvet. Fredholm äger nu på Djurgården N:o 1 Varfvet eller Trehörningen, Verldsklippan N:ris 1, 2, 3, 4, Trädgården N:ris 1 & 2, Kyrkogården N:o 2, Masten 1 & 3, tillsammans taxerad till 71,959 R:dr, utom ett ganska betydligt inventarium. Han äger dessutom Skansen.

Under det denna anläggning utvecklade sig, bildade sig på Djurgården ett samhälle af egen art; det bestod förnämligast af en enda ståndsklass, der jemlikhet och frimodighet var lifsprincipen. Samma sysselsättning på samma ställe, samlade dem till dagligt umgänge, och liksom förenade dem till en familj. Likartade göromål medförde likartadt lefnadssätt, så i det allvarliga som det nöjsamma. Veckan tillbragtes i verksamhet, Söndagen egnades åt nöjet. Djurgården med sin friska natur låg bredvid. Stockholms invånare, särdeles af medelklassen, begynte flitigare besöka den. Under dessa besök liksom invigde de sig i det

lilla samballets fria lynne, deltog i deras glada lif och i de gamla nationela nöjena, dem åldern helgat, och hvilka längst bibehålla sig bland den ringare klassen. Det ena värdshuset inrättades efter det andra, många bebyggde sina tomter så tätt utrymmet tillät, för att kunna utlyra rum öfver sommaren, hvilket började blifva en industrigren. Detta förökade anseeligt folk-mängden under sommartiden. Massor af människor utströmmade från Hufvudstaden, isynnerhet om Söndagen. Man förlustade sig i det gröna. Det blef en sed att föra matsäckar med sig; deromkring svärmade familjer med barn och vänner, under mycket skämt och glam. Man gjorde lekar, dansade, sjöng och drack. Det var oskuld, sanning, frihet i dessa nöjen. Det var huslighet i den fria naturen. Birfilare och gycklare af alla slag omgäfvos af lyssnande och nyfikna hopar. Filikrommen, original så till utseende som åtbörder, var bland dem en stor matador. Der man hörde allmänna och högljudda skrattsalfvor, der kunde man äfven vara säker att finna den löjlige mannen. Taskspelerier voro då mindre kända och väckte mer förvåning. Det var isynnerhet på slätten utmed och omkring Hasselbacken, vid Mäster Nilses och Woffelbruket, der familjegrupper hvimlade. Der såg man folklifvet i all sin ledighet och glädlighet. Den frihetsanda, som rådde under dåvarande styrelse, bidrog att göra lifvet gladt och fullt af lefnadslust. Polistvänet störde ej nöjet. Om också deruti rådde en viss råhet, öfversåg man dermed för den hjertlighet och den förtroliga rättframhet, som så ofta framlyser hos den rättsinte sjömannen och den ej förderfvade arbetaren. Äfven den bildade klassen af Hufvudstadens invånare blandade sig, ehuru obemärkt, deri. Om den icke allmänt eller ens direkte deltog uti det bullrande och stojande nöjet, var den dock åskådare. Dess närvaro mildrade efter hand det råa, och var liksom ett osynligt band på ytterligheter. Den store Bellman kom. Med sin lågande fantasi uppfattade han det inre och själfulla af detta folklif. I sina mästerliga och genialiska sänger målade han dess anderikhet med en

sanning, en kraft i uttryck, en liflighet i bilder af ny och egen art, att man stannade, förvånad att höra sig så högt och originelt besungen. Hos Mäster Nilses, vid Woffelbruket, vid Eken midt för bysten, vid Fiskartorpet, Kräftriket, och kanske oftast på Gröna Lunden, ljöd hans sång, full af poetiska och hänförande målningar. Som Sångarguden Apollo genomströfvade han Djurgårdens lundar med lyran på armen. Då echot af hans sång försvann i fjerran, stod den lyssnande tyst och saknande, ty han ville höra mer, och sörjde den försvunne sångaren.

Der Bellman var, der var ock folket. Han var ju dess Sångarkung. Det var ju det han målade i de mest löjliga och träffande karrikatyrrer, alltid i nya, lekande toner. Till Gröna Lunden kom han ofta. Det röda huset står ännu kvar; mätte det förvaras, som ett minne af en förfluten sångartid, öfver det fria naturlifvet, hvares anda icke mera torde återkomma. Utanför vårdshusets öfra våning var en balkong. Der satt han ofta vid ett litet bord. Hans glada och oskuldsfulla blick flög derifrån öfver gården, der folkhopen surrade som en bisvärm. Men nu fattar han lyran. Ack hör! han sjunger! Vid första ljudet af den kända rösten tystnade den stojande hopen, stod orörlig, hänförd af de förtrollande tonerna. Som ljufva, lågande flammor flögo de genom blodet. Det var en lek af poesi, än aldrig hörd på jorden.

Det olycksöde, som träffade K. Gustaf III, trängde djupt i nationens hjerta och sårade dess glada lynne. Det var en af de olyckligaste följderna af denna sorgliga tilldragelse. En uppskrämd styrelse, trumpen och skygg, nedtrampade spåren efter den lefnadsglade, emedan han varit så förtrolig med folket. Glädjeyttringar, sjelfva forntidens lekar började anses vådliga, författningar utkommo, åsystande inskränkning af folkets nöjen, i somliga låg förbud, och der detta ej så lätt lät sig göra, nedtrycktes de genom etikettens band. Det lilla samhället på Djurgården delade detta öde med nationen. Först borthöggs Hasselbacken, sedermera skogen; menigheten hade ej mera någon fristad

för sina oskyldiga lekar, lika så litet som för sina utsväfningar. Polisen blandade sig i folknöjet. Det var en vidrig anblick. Visserligen har friheten sina lättsinniga stunder; de äro dock ej så farliga, så förfärliga, som despotismen tror. Vådligare äro våldets och förtryckets bojor, om missnöjet bryter dem; då är det fara, då må makten darra. Det fria folkklivet älskar ej tvånget; det drog sig småningom tillbaka; trefnaden och munterheten på Djurgården aftynade obemärkt och långsamt. De förlorade sig i fjerran, sorgligt, lik en mulen dag i en dyster afton. Dessa glada, ehuru som oftast skårande toner, genljuda ej som fört i dessa lunder. Öfverflödets och lyckans söner hafva intagit de mindre förmånligt lottade fädrens lustpark. Äfven de söka lika ifrigt det flyende nöjet. Här äro värdsbus, många, många fler än förr. Stålliga, herrliga förfriskningar, i jemförelse med de fordna. En mera liberal styrelse har lossat mångt tvångets band, till och med befordrat offentliga nöjen. Lustbarheter, tillställningar af alla slag, tålla med hvarandra, allt i större skala. Der är prakt och glans. Männe dock denna lefnadslust liknar den fordna! Inbillningen lågar upp då de gamla beskrifva huru lustigt der tillgick i deras barndom. De omtala dessa minnen med en hänförelse, liksom den liden varit något helt annat än vår. Kanhända att deri ligger öfverdrift. Afståndet förstorar, likasom det förminskar. Berättelserna likna en saga, rik på glänsande bilder. Slätten är nu, som förr, betäckt med massor af folk, men af ett nytt slägte, förnämt i latter, lysande i drägt; det vandrar stilla och sedligt fram, man helsar och ler samt språkar liksom förtroligt. Det förekommer dock någon gång, som det vore främlingar, hvilka göra bekantskaper; stundom är der muntert, men i allmänhet råder en viss tvungenhet, stelhet, — tvånget af etikettens band. Den lifgivande andan saknas; flammnar den någon gång upp, försvinner den lika hastigt som meteoren. Der är dock ordning, skick och värdighet i uppförandet. Det är bra, kanske bättre, nyttigare; men glädjens vindar flakta ej der så lätta

och smekande, som öfver det fordna feia, fast mera bullersamma folklifvet.

I beskrifningen af den Karta Amiralitetet, genom Ingeniören Carl Höljer, lät författa öfver sina tomter 1724, omförmåles, att Nr:is 1, 2, 3 och 4 var ett skeppsvarf, hvilket arrenderades af Skeppsbyggmästaren Schmitt. Det måtte varit mindre betydligt, ty ingenstädes nämnes att något nytt fartyg der blifvit bygd. För att bättre kunna bedömma beskaffenheten af Båtsmans-tomterna vid denna tid, meddela vi den beskrifning, som åtföljde förenämnda karta:

N:o 1. Bergig och öppen plats, hvarunder Bråbänken är belägen. 2. Gräsvall, något slät, men mot stranden i viken sidländ och sank. 3. En stor gårds-tomt med god gräsvall. 4. Åtskilliga byggnader, som bemålte Byggmästare uthyrer. 5. En af Kapten Gillberg instängd jemn plats, utan åbyggnader. 6. En byggnad uthyrd af Krigsmanshus-Kassan. 7. En jemn plats der nedanföre ledig. 8. Räntmäst. Ph. Psilander-hjelms tomt, jemte trädgård och åbyggnader. 9. En plats att komma till begravningsplatsen. 10. Kongl. Amiralitetets begravningsplats. 11. En ledig plats af gräsvall, jemn med allenast en liten bergshäll. 12. En liten gemen stuga, uthyres af Kassan, men kommer för gatan att borttagas. 13. En plats, som Bryggare-Åldermannen Johan Lampa gör ansökning om att få intaga, jemte en liten klippa till några och fyratio alnars distans från landet, hvaremellan vid stort aflopp är torr. Platsen, öppen och bergig, är 9,667 kvadrat-alnar. 14. Tvenne nyligen uppsatta stugor i branta berget, komma att betala tomtören. 15. Gamla Glasbruket, hvarunder fyra byggnader begripas, dem Advokatfiskalen Grundelstjerna en tid bortåt uthyrt, under hvad titel är obekant. 16. En gammal bod till Glasbruket. 17. En plats med någon åbyggnad, hvarföre betalas tomtören till Kassan. 18. Tvenne gamla stugor, borthyras af Kassan. 19. En stor plats, merendels jemn, med berg, kan uthyras till vissa tomter. 20. Ett högst ojemnt berg. 21. En bergskulle, aflång.

23. Ett brant berg. 23. Plats med åbyggnad, tillhörig Jägare-bostället. Det första Kivröks- och Glasbruk i Riket anlades här af Melchior Jung, enligt erhållet privilegium 1641. Förmodligen flyttades det sedan till gamla Kungsholmsbron, der samme Jung erhöi i donation den 17 Febr. 1744 en plats, der han inrättade ett Glasbruk, hvilket af hans son, Gust. Joh. Ljung, transporterades till Finland.

Enligt Gustaf Tillæi karta i Febr. 1736, voro följande kvarter och tomter utstakade och fördelade:

I. Quart. *Djurgården*: N:o 1 Tjärvråkaren Joh. Holm; 2 Skeppstimmermannen A. Wallberg; 3 Dödgräfvaren And. Matson; 4 Tjärvr. M. Dahlberg; 5 Skomakaren Holm; 6 Smeden L. Palmberg.

II. Quart. *Grönlandet*: N:o 1 Kocken Nils Bergs Enka; 2 Hofbetjenten Bromans Enka.

III. Quart. *Halsen*: N:o 1 Smeden Lars Palmberg; 2 Tunnbind. Pet. Bohm; 3 Skeppstimmerm. H. Svanberg; 4 Timmermannen Skiftenberg.

IV. Quart. *Bergsklippan*: N:o 1 Tjärvråkaren L. Anderson; 2 Timmerm. A. Wahlberg; 3 Tjärvr. El. Krobbert; 4 Tjärvr. Jung; 5 Båtsman Erl. Lydig; 6 Timmerm. H. Löfblad; 7 Notplats.

V. Quart. *Kyrkogården*: N:o 1 Timmerm. Er. Matson; 2 Timmerm. Pet. Öhman; 3 Enkan Greta Djurberg; 4 Timmerm. Erik Nyman; 5 Tjärvr. Joh. Clementson; 6 Tjärvr. Joh. Wickman; 7 Skeppstimmerm. Joh. Thunberg; 8 Timmerm. Mart. Löfblad.

VI. Quart. *Trehörningen*: Handlanden Lodsach.

VII. Quart. *Trädgården*: N:o 1 Råntmästaren Psilanderhjelm; 2 Quartersm. Jöns Jönsön; 3 Quartersm. P. A. Höök; 4 Högbåtsman C. E. Wickeman.

VIII. Quart. *Masten*: N:o 1 Kapt. P. Gillberg; 2 Krögaren Michael Höök.

IX. Quart. *Fyrkanten*: N:o 1 Quartersm. Jon. Hagman; 2 Skepparen Lars Ahlström; 3 Skepparen Siljeström.

X, XI. Quart. *Falkens Backe*.

Nuvarande ägare äro:

1. Quart. *Grönlandet*. N:o 1, 23,949 quadr. al.,

N:o 2, 29,551, tills. 53,500 qv. al.; friköpt; är taxerad till 17,133 R:dr 16 sk. Nyligen försåldt af Grosshandl. A. Rydberg.

2. Quart. *Halsen*. Dess taxering är 15,700 R:dr. N:o 1, 375 qv. a., N:o 2, 780 qv. a., tills. 1,155 qv. alnar. Inspektors-Enkan Bark. Tax. 7,000 R:dr; friköpt den 10 Nov. 1837. — N:o 3, 5,379 qv. a.; tax. 7,000 R:dr; friköpt den 23 Sept. 1836. Timmermans-Enkan Fogelström. — N:o 4, 453 qv. a.; tax. 400 R:dr; friköpt den 19 Okt. 1802. Hälften tillhör Öfverskepparen Hallen, andra hälften Enkan Öberg. — N:o 5, 1,537½ qv. a.; tax. 800 R:dr. Grossh. Fredholm. — N:o 6, 1,800 qv. a.; tax. 500 R:dr; den ena hälften tillhör Sjökapten Möller, den andra Skeppare-enkan Rönning.

3. Quart. *Bergsklippan*. Tax. 3,800 R:dr. N:o 1, 2,858½ qv. a.; tax. 400. N:o 2, 781, N:o 3, 393, och N:o 4, 872 qv. a.; tax. 3,400 R:dr. Grosshandlaren Fredholm.

4. Quart. *Kyrkogården*. Tax. 20,542 R:dr. N:o 1, 1,560 qv. a.; tax. 400 R:dr. Timmermannen Östlings Enka. — N:o 2, 878½ qv. a.; tax. 1,000 R:dr. Grossh. Fredholm. — N:o 3, 4,546 qv. a.; tax. 6,600 R:dr; friköpt den 5 Juni 1818. Varfsmästmäst. Kastling. — N:o 4, 669½ qv. a.; tax. 1,050. Vaktm.-Enkan Sundbergs Sterbhus. — N:o 5, 577 qv. a.; tax. 8,000 R:dr; friköpt. Tjårvråkaren Fogelström. — N:o 6, 569¾ qv. a.; tax. 1,325 R:dr 16 sk.; friköpt den 28 Juli 1842; äges af Kofferdi-Kapten Lindman. — N:o 7, 639 qv. a.; tax. 1,090 R:dr. Enkan Hagberg. — N:o 8, 573½ qv. a.; tax. 666 R:dr 32 sk. Timmerm. Lindros. — N:o 9, 535 qv. a.; tax. 500 R:dr; friköpt den 3 Sept. 1794. Warfkontors-Bokh. Westerholm. — 10 & 11, 1,539 qv. a.; taxering 8,000 R:dr; friköpt den 11 Mars 1834. Sidenfabrikör Bergers Enka.

5. Quart. *Djurgården*. Tax. 24,600 R:dr. N:ris 1, 2, 1,594 qv. a.; tax. 8,150 R:dr. Stallmästaren Heinrich. — N:o 3, 986 qv. a.; tax. 1,000 R:dr. Kopparslag. Näsman. — N:o 4, 768 qv. a.; tax. 1,050. Distilla-

tor Lindbom. — N:o 5, 2,379½ qv. a.; tax. 12,000 R:dr; friköpt den 27 Maj 1794. Enkefru Fredenheim. — N:o 6, 2,778 qv. a.; tax. 4,000 R:dr; friköpt den 26 Sept. 1829. Professors-Enkan Forslund.

6. Quart. *Trehörningen*. 51,949 qv. alnar; tax. 36,500 R:dr; friköpt 1745. Grossh. Fredholm.

7. Quart. *Trädgården*. N:o 1, 26,158 och N:o 2, 1,998 qv. a., tills. 28,156 qv. a.; taxering 9,132 R:dr; en del friköpt den 3 Maj 1750. Fredholm.

8. Quart. *Masten*. Tax. 24,200 R:dr. N:o 1, 6,287, N:o 3, 940 qv. a., tills. 7,227 qv. a.; tax. 7,500 R:dr; en del friköpt 1807, resten sedan; tillhör Grosshandl. Fredholm. — N:o 2, 1,777 qv. a.; tax. 9,200; friköpt den 23 Juli 1840. Grossh. J. Cederlund. — N:o 4, 1,995 qv. a.; tax. 7,500 R:dr; friköpt den 14 Dec. 1827. Bryggaren G. Wertmüller.

9. Quart. *Fyrkanten*. Tax. 35,892 R:dr. N:o 1, 6,923½ qv. a.; tax. 10,000; friköpt den 29 Sept. 1824. Enkefru Berghs-Rådinnan Kysel. — N:o 2, 4,805¼ och N:o 5, 2,248½, tills. 7,054 qv. a.; tax. 6,666 R:dr 32 sk.; friköpte 1830, 1840. Hofkamereraren Jakob J. Mangström. — N:o 3, 1,307½ qv. a.; tax. 2,036 R:dr; friköpt d. 8 Juli 1814 och 1842. Vaktm. Petterson. — N:o 4, 3,108⅞ qv. a.; tax. 5,050 R:dr; friköpt den 8 Mars 1815. Fröken Chr. J. Åkerfeldt. — N:o 6, 7,279 och N:o 7, 6,630 qv. a., tills. 13,909 qv. a.; tax. 7,140 R:dr; en del friköpt 1803, en del 1809. Landshöfdingen Friherre von Krämer. — N:o 8, 2,429½ qv. a.; tax. 4,700 R:dr; friköpt den 15 Aug. 1809. Grosshandl. Fredholm.

10. Quart. *Skeppsholmsviken*. N:o 1, 14,839 och N:o 2, 19,238 qv. a., tills. 34,077 qv. a.; tax. 20,000 R:dr. Enkefru Fiebelkorn.

Taxeringen gifver anledning till högst egna och märkvärdiga betraktelser. Den delen af Djurgården, som lyder under landet, innehåller 2,808 T:d. Taxeringen derå, med alla de stora och de flesta kostbart bebyggda egendomarna, öfver 40 till antalet, såsom Frescati, Skuggan, Fiskartorpet, Ropsten, Rosendal,

Djurgårdsbrunn och alla lägenheterna från Djurgårdsstaden till yttersta gränsen af Blockhus-udden, äro taxerade till 469,373½ R:dr, samt för Boställena 35,300 R:dr, tillsammans 504,673½ R:dr.

Djurgården, 17 T:d 7 kappl., är taxerad till 212,130 R:dr; således är denna lilla platsen, ungefär en 160-del af Djurgården, utan att äga några egentligen kostbara byggnader, taxerad till nära hälften eller närmast $\frac{2}{3}$ -delar.

Stora Djurgården erlägger i bevillning för ägande jord 938 R:dr 44 sk., för 8 Boställen R:dr 310: 35. 10, deruti dock innehafvarnes löner äro upptagna. Nio lägenheter äro bortarrenderade, värde 57,200 R:dr, hvarföre i bevillning betalas 30 R:dr 44 sk. Personliga skatten är 238 R:dr 44 sk. Här äro 16 vårdshus och krogar, som betala 305 R:dr; Brännvinsbrännings- och minuterings-afgiften belöper sig till 475 R:dr; alltså tillsammans R:dr 2,299: 23. 10.

Staden betalar deremot följande

Qvarter.	Krono-utskylder.	Till Prester.	Summa afgift med egendomsvärdet.
Fyrkanten	169: 21. 8.	11: 23. 2.	239: 9. 5.
Skeppshsviken	121: 37. —	7: 33. 2.	160: 14. 5.
Masten	190: 5. 2.	11: 42. 9.	262: 29. —
Trädgården	99: 37. —	6: 6. 3.	131: 23. —
Trehörningen	253: 32. —	15: 41. 3.	300: 7. 4.
Kyrkogården	224: 3. —	14: 6. 1.	330: 11. —
Djurgården	89: 27. 5.	5: 18. 9.	145: 3. —
Halsen	132: 41. —	8: 29. 9.	190: 45. —
Bergsklippan	81: 23. —	4: 46. 10.	116: 36. —
Grönlandet	38: 31. —	2: 20. —	44: 8. —

Summa R:dr 1,401: 18. 3. 88: 28. — 1,920: 42. 2.

När man tager i beräkning Djurgårdens areal, att Boställshafvarnes löner äfven äro intagna, samt att der idkas brännvinsbränning, så blifver skillnaden i Statsbidraget obetydlig, och förhållandet särdeles märkbart. Flere personer i Djurgårdsstaden äro taxerade i Stockholm, för sin rörelse på Djurgården, så att om denna taxering vore här inberäknad, skulle Statsbidra-

get vara nästan alldeles lika. Det är ju ett märkvärdigt förhållande!

Skattskrifne personer på Djurgården 1839 voro: Husbönder 72, hustrur och qvinnor som äro egna 62, mågar, söner och drängar 73, sonhustrur, döttrar och pigor 110, eller 317 som betala mantal; underårige 21, skattfrie af mankön 105, af qvinnkön 94. Hela folkmängden utgör af mankön 278, qvinnkön 259, eller summa 537 personer.

Skattskrifne i staden voro år 1841:

Kvarter.	Mantals- skrifne.		Underårige.		Sum- ma.	
	M:k.	Qvk.	M:k.	Qvk.		
Fyrkanten.....	78.	30.	48.	17.	29.	123.
Skeppsholmsviken	21.	1.	20.	7.	1.	29.
Masten.....	112.	48.	64.	16.	33.	161.
Trädgården.....	71.	32.	39.	23.	24.	118.
Trehörningen....	30.	18.	12.	4.	4.	38.
Bergsklippan....	100.	40.	60.	23.	26.	149.
Djurgården.....	17.	4.	13.	1.	5.	23.
Halsen.....	60.	18.	42.	14.	15.	89.
Kyrkogården.....	75.	30.	45.	27.	16.	118.
Grönlandet.....	47.	16.	31.	5.	7.	59.
Summa	611.	237.	374.	137.	159.	907.

Mången torde ej förmodat denna betydliga skillnad i befolkningen. Staden har flera som betala mantal, än Djurgårdens hela folknummer.

Uti Koleran år 1834 voro 242 insjuknade, hvaraf 32 dogo på sjukhuset och 64 utom detsamma, eller tillsammans 96; vid pass en åttendedel af dåvarande folkmängd 792.

Om vi jemföra detta lilla samhälle med en del af Rikets 85 städer, finna vi, att 47 deraf äro mindre taxerade, t. ex. Eskilstuna med 2,680 inv. är tax. till 162,700 R:dr, Warberg med 1,790 inv. till 198,150, Enköping med 1,200 inv. till 200,311, och så allt mindre till Östhammar, tax. till 32,325 R:dr, Öregrund till 57,100, Mariefred med 596 inv. till 70,443, Askersund med 780 inv. till 30,375 R:dr, o. s. v. Bland

dem hafva 20 mindre folkmängd, till och med ej så många invånare, som Djurgårds-staden har mantals-skrifna. Ingen af dem har så få fattiga. Taxeringen är så mycket märkvärdigare, som Djurgårds-staden äger ingen jord, hvaraf flera städer hafva betydlig. Orsaken till denna höga taxering är den höga assuran-sen å husen, hvilket också varit en nödvändighet på ett ställe, som är så tätt bebyggt med trädhus, och lokalen så trång. En eldsvåda i Quartret Kyrko-gården under stark blåst vore nästan omöjlig att släcka. Den omtänksamme bör der hafva sin lösegendom assurerad. På denna trånga lokal är denna försigtig-het verkligen nödvändig. Genom den nya associatio-nen kan detta vinnas fördelaktigt.

Djurgårdsstaden har ingen egen Magistrat med åtföljande tjenstemän, intet eget Kleresi, ingen egen kyrka eller andra publika byggnader, ingen skjuts, ingen väghållning, med flera andra onera, hvilka för städerna äro ganska tryckande. Icke mindre märkvärdigt är, att denna stad uppbyggdes och befolkades nära nog till hvad den nu är inom tvenne år.

Penninge-omsättningen om sommaren på Djurgården är ganska betydlig. På Vårdshusen och Schweitzerierna störst; dernäst komma Spektaklet, Konstberidarnes trupp, då den är der, eller dylika nöjen. Hyrorna för sommarlägenheter äro ganska höga. För vårdshus-lägenheten i Cederlundska huset betalas 666 R:dr 32 sk. B:ko, för handelsboden i Kyselska huset 150, Hökareboden 200, Cigarrboden 200, Alphyddan 300, Frukthoden 200 R:dr. För ett rum 25 à 30, för en våning 100 à 150 R:dr, hvilka hyror öfver hela Djurgården belöpa sig till en rätt vacker summa. Läger man härtill kostnaderna för Herrskapernas vistande, så uppstår en penninge-cirkulation, som stiger till ett ganska högt belopp.

Om vintern tillslutas Konditorierna. Blå Porten, Djurgårdsbrunn, Franska Vårdshuset och krogarna i staden äro öppna hela året. Då slädföre inträffar, besökes Djurgården en och annan dag af ett större antal Stockholmsboar. I Djurgårdsstaden är vanligen lif-

ligt, emedan varfvet och brädgårdarna medföra åtskilda vintergöromål.

Uti Skattskrifnings-längderna är Kongl. Djurgården upptagen för sig under en särskild artikel vid Danderyds härad. Pastor Ljungberg i Solna ingaf 1698 till Kongl. Maj:t en vidlyftig klagoskrift deröfver, att inbyggarna på K. Djurgården ej besökte Solna kyrka, och anförde många bevis att den af ålder legat till den församlingen. Derpå följde ingen känd Resolution. Djurgården har sedermera blifvit förenad med Ladugårdslands församling.

Sedan staden blef uppbyggd, hade dess invånare egen Gudstjenst uti första byggningen på Varfvet, inom ingången till venster från Gamla Varfsgränden. K. Brefvet af den 19 Maj 1759 förordnade om en skolas inrättande på Djurgården, men upptager ej anslag till lön åt Läraren eller gifven lokal för skolan. Någon ordentlig och beständig skola var der ej heller, förr än Konung CARL XIV JOHAN, genom Resolution af den 24 Aug. 1827 anslog 6½ kappl. af Hofsägare-bostället Apotekare-husets tomt, mot 40 R:dr B:ko årlig afgift. Det nuvarande Skolhuset uppfördes af Grossh. John Burgman och blef af honom genom gåfvobref af den 18 Febr. 1830 skänkt till Djurgårds-församlingen, med rättighet att begagna skolrummet och dess arkif till kyrka och sakristia. Läraren har ej lön på stat, utan endast bidrag från andra inrättningar, såsom Barnhuset, Hospitalen, m. fl. Skolbarnens antal är mycket olika hvarje termin. Här hålles gudstjenst hvarje Söndag.

Under Amiralitetets besittning var här Kyrkogård. De sista, som här begrafvos, voro några af Landtvärnet, 1809. Den är nu dels bebyggd, dels planerad.

Det är besynnerligt, att Djurgårdsstaden kunnat erhålla denna benämning, då den icke kan uppvisa något slags privilegium, som dertill berättigar. I alla gamla handlingar kallas den Båtsmans-tomterna. Den har likväl blifvit tillskapad af omständigheter, som gifvit den någon likhet af stad. Arbetarnes antal, som

hade sin förtjenst vid varfvet, ökade sig så mycket, att inflyttning af flera slags näringsidkare blef en nödvändig följd. Platsen tillhörde Amiralitetet såsom en donation, och var länge ansedd som sådan, hvarken hörande till staden eller landet. Der mötte ingenting som hindrade industriens fria utveckling, och detta visar huru den sjelf går framåt, då den ej med börjar betungas. Genom K. Brevet af den 18 Sept. 1737 stadgades, att Båtsmanstomterna å Djurgården och Blockhusudden skulle lyda under Stockholms Jurisdiktion. Åberopande sig detta Kongl. bref, och förmenande sig i följd deraf tillhöra Stockholm, utgöra en del deraf och börande således dela dess rättigheter, beklagade sig invånarne på Båtsmanstomterna på 1760-talet hos Magistraten att de ledo brist på tillförsel, emedan uppsyningsmännen hindrade Skärgårds-allmogen att lägga till vid den brygga de därför inrättat, och anhöllo att en gata måtte blifva reglerad. Magistraten svarade, att Djurgården lydde under landet, att en handelsbrygga derstädes skulle betaga Hufvudstaden tillförsel och hindra tullbevakningen, samt att större delen af platsen tillhörde Amiralitetet; att gata vore så mycket mindre möjlig, som allt der vore oordentligt anlagdt. Det osannfärdiga, det ogina och äfven förolämpande i detta svar ligger för ögat, utan att fordra anmärkning; emedlertid visar detta, att Magistraten ingalunda ville dela med Djurgårdsboarne någon förmån. Några år derefter utkom en Kongl. Förordning af 10 Maj 1774, att invånarne på Båtsmanstomterna och Glasbruksbacken skulle mantalsskrifvas i Hufvudstaden. Derigenom blef detta samhälle på Djurgården visserligen förenadt med Stockholm, och dess medlemmar införlifvade med Stockholms invånare, men om det derigenom blef berättigadt till dess privilegier och borgerliga förmånens åtnjutande, torde blifva ett tvisteämne för herrar lagkloke. Kan idkare, af hvilken borgerlig handtering som helst, äga pretention att erhålla rättighet till bosättning och burskap derstädes, då han i andra hänseenden dertill är kvalificerad? Kan hans ansökan afslås, emedan den sökes på

Djurgården, och kan endast af detta skäl hinder därför läggas i vägen? Om den bifalles, är han att anse som kontingent-borgare, eller med samma rättigheter som annan Hufvudstadens borgare, och kan han komma under val till Riksdagsman? Man skall invända, att platsen ligger utom stadens staket, att invånarne väl äro mantalsskrifne derstädes och lyda under dess jurisdiktion, men kunna ej uppvisa rättighet att för öfrigt åtnjuta Hufvudstadens privilegier, som äro vida äldre än det lilla samhället.

Galer-varfvet. Under de första Konungarnes tid voro krigsskeppen förlagde i tjenliga vikar, der hamnen var god. En del uppdrogos på land och förvarades i skjul. Sådana ställen kallades Skeppsgårdar, öfver hvilka Hamnfogdar eller så kallade Hamnbröder voro tillsatte. Sedan Stockholm blef bygd, blefvo några liggande derstädes. Deras första skeppsgård var belägen framför det Kongl. Slottet. Kon. Erik XIV befallte, att alla stora skepp där skulle läggas i vinterquarter. Flottan var då rätt ansenlig. På 1630-talet flyttades de till Skeppsholmen. De lågo inom inhägnader, hvaraf större delen ännu är kvar, dels kring Skeppsholmen, dels emellan den och Kastellholmen. Efter 1680 flyttades den stora flottan till Carlskrona. En del af så kallade lilla flottan blef stationerad i Götheborg, och en del blef kvar i Stockholm. Som fartygen vid Skeppsholmen lågo på öppen redd, blottställda för regn, snö, storm och hög sjö, samt den skadliga inverkan af våta och torka, beslöts att på Djurgårdens sydvästra udde uppbygga galerskjul. Amiralitetet träffade med dåvarande Rådman Kjerrman öfverenskommelse, att för en bestämd entreprenadsumma bygga 30 galerskjul, hvilken öfverenskommelse gillades genom Kongl. Brevet af den 16 Juni 1752. Sedermera har den delen af Skärgårdsflottan, som tillhör Stockholms eskader, der med mycken omsorg varit förvarad. Nödiga byggnader hafva äfven blifvit uppförda och platsen uppräjd. Amiralitetet hade der en begravningsplats, som blifvit planerad. Areala vidden